

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

“Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” ESF projekta identifikācijas Nr. 7.3.1.0/16/I/001

Darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 7.3.1. specifiskā atbalsta mērķa „Uzlabot darba drošību, it īpaši bīstamo nozaru uzņēmumos” projekts „Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana” (Nr. 7.3.1.0/16/I/001)

DARBA APSTĀKĻI UN RISKI LATVIJĀ 2017-2018

Pasūtītājs:

Valsts darba inspekcija

Izpildītājs:

Personu apvienība

SIA “Civitta Latvija”, SIA “GRIF” un UAB “Civitta”

**TEMATISKIE PIELIKUMI
VALSTS DARBA INSPEKCIJA**

Saīsinājumu saraksts

DAS	Darba aizsardzības speciālists
KI	Kompetentā institūcija
KS	Kompetentais speciālists
LR	Latvijas Republika
RVDI	Reģionālā Valsts darba inspekcija
VDI	Valsts darba inspekcija

Valsts darba inspekcija

Normatīvo aktu prasības

Valsts darba inspekcijas (turpmāk – VDI) darbību nosaka Valsts darba inspekcijas likums (pieņemts 19.06.2008.), kas definē institūcijas funkciju:

“Darba inspekcijas funkcija ir valsts uzraudzības un kontroles īstenošana darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā.” [6]

VDI ir sekojoši uzdevumi, kas saistīti ar darba aizsardzību un darba tiesībām:

1. uzraudzīt un kontrolēt darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvo aktu prasību ievērošanu;
2. kontrolēt, kā darba devēji un darbinieki savstarpēji pilda pienākumus, kurus viņiem nosaka darba līgumi un darba koplīgumi;
3. veicināt sociālo dialogu;
4. veikt pasākumus, lai sekmētu domstarpību novēršanu starp darba devēju un darbiniekiem, un ja nepieciešams, pieaicināt darbinieku pārstāvjus;
5. analizēt darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jautājumus, lai sniegtu priekšlikumus par normatīvo aktu pilnveidošanu;
6. normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā veikt nelaimes gadījumu darbā izmeklēšanu un vienotu reģistrāciju;
7. normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā piedalīties arodslimību gadījumu izmeklēšanā;
8. kontrolēt darba vietās esošo darba aprīkojumu, kā arī personāla individuālo un kolektīvo aizsardzības līdzekļu, veselībai kaitīgo un bīstamo vielu izmantošanu atbilstoši normatīvo aktu prasībām;
9. sniegt Labklājības ministrijas kompetento institūciju darba aizsardzības jautājumos izvērtēšanas komisijai informāciju par darba aizsardzības jautājumos kompetento institūciju un speciālistu darbību darba aizsardzības jomā šā likuma 4.panta 2.punktā minētajos Darba inspekcijas uzraudzībai un kontrolei pakļautajos objektos;
10. sniegt darba devējiem un darbiniekiem bezmaksas konsultācijas par darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvo aktu prasībām;
11. organizēt Eiropas Darba drošības un veselības aģentūras nacionālā kontaktpunkta izveidi un nodrošina tā darbību [6].

Darba devēju vērtējums par Valsts darba inspekciju

Pētījumā izmantoti 2018.gada darba devēju, nodarbināto un darba aizsardzības speciālistu aptauju dati. Aprakstot un dinamiskā salīdzinot iepriekšējos periodus, izmantoti dati, kas bija publicēti iepriekš veikto pētījumu tematiskajos pielikumos.

Pēdējo 3 gadu laikā Valsts darba inspekcijas veiktās pārbaudes

Darba devēju aptauja

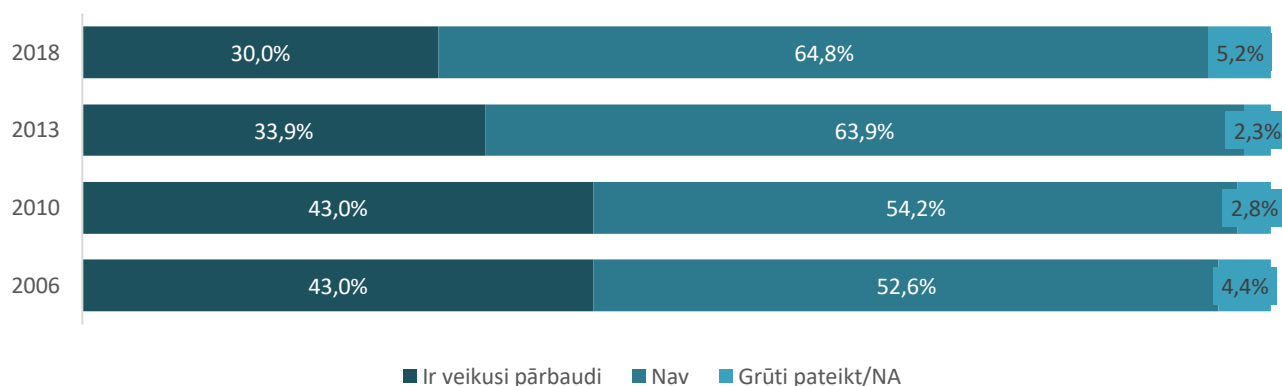
Darba devējiem aptaujas laikā tika uzdots jautājums:

Vai Valsts darba inspekcija pēdējo 3 gadu laikā Jūsu uzņēmumā/iestādē ir veikusi pārbaudi?

Salīdzinājumā ar 2013.gada pētījuma rezultātiem samazinājies darba devēju īpatsvars, kuri apliecinājuši, ka viņu uzņēmumā VDI veikusi pārbaudi (1. attēls). Kā norādīts VDI darbības gada pārskatos, tad arī absolūtajos

skaitļos kopš 2013.gada nedaudz samazinājies gan apsekojumu, gan apsekoto uzņēmumu skaits (2013.gadā – 10 817 apsekojumi 8 082 uzņēmumos, 2017.gadā – 10 408 apsekojumi 7 341 uzņēmumos), tomēr kopumā apsekojumu skaits pa gadiem saglabājies līdzīgā līmenī [5].

1. attēls. Darba devēju īpatsvars, kuru pārstāvētajos uzņēmumos/ iestādēs pēdējos trīs gados tikušas veiktas Valsts darba inspekcijas pārbaudes

Bāze: visi respondenti, 2018.gadā n=1081, 2013.gadā n=1044, 2010.gadā n=1044, 2006.gadā n=1058

Avots: darba devēju aptauja

Apsekoto uzņēmumu īpatsvara samazināšanās, iespējams, skaidrojama ar to, ka, uzlabojoties ekonomiskajai situācijai valstī, pieaudzis potenciāli apsekojamo uzņēmumu skaits, īpaši mazo un mikro uzņēmumu skaits [5], vienlaikus nav attiecīgi palielināta arī VDI kapacitāte (ar to saprotot būtisku inspektoru skaita palielināšanu). Tomēr kapacitātes celšana nedrīkstētu aprobežoties tikai ar skaitlisku inspektoru/darbinieku skaita palielināšanu, bet nepieciešams palielināt VDI analītisko kapacitāti, lai precīzāk identificētu konkrētas uzņēmumu grupas, kurās pastāv lielākais nelaimes gadījumu, arodslimību vai normatīvo aktu neievērošanas risks darba tiesību un darba aizsardzības jomā, primāri veicot pārbaudes tieši šajos uzņēmumos. Tāpat VDI rezultatīvo rādītāju izpildes 2015.-2017.gadam analīze uzrāda, ka veiksmīgs bijis lēmums mainīt sasniedzamos rezultātos rādītājus ar VDI pieejamo resursu kapacitāti. Atbilstoši VDI veiktajai analīzei, “tas jāvis sabalansēt gan inspektoru darba slodzi un apjomu, gan līdzsvarot preventīvo un ārkārtas darbu, lai efektīvāk uzraudzītu un kontrolētu darba vidi un darba tiesiskās attiecības uzņēmumos” [5].

Atbilstoši 2018.gada darba devēju aptaujas rezultātiem VDI pārbaudes visbiežāk veiktas šādās nozarēs:

- koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošana (50,6%);
- būvniecība (46,2%);
- pārtikas un dzērienu ražošana (46,0%).

2013.gada aptaujā VDI pārbaudes visbiežāk veiktas šādās nozarēs:

- koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošana (79,8%);
- pārtikas un dzērienu ražošana (78,8%);
- veselības un sociālā aprūpe (69,0%).

2010.gada aptaujā VDI pārbaudes visbiežāk veiktas šādās nozarēs:

- veselības un sociālā aprūpe (71,5%);
- koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošana (67,9%);
- būvniecība (64,2%).

2006.gada aptaujā VDI pārbaudes visbiežāk veiktas šādās nozarēs:

- koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošana (68,3%);
- ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde (59,6%);
- pārtikas produktu un dzērienu ražošana (57,3%).

Salīdzinot ar iepriekšējo gadu pētījumu rezultātiem, nav nevienas nozares, kur pārbaudes tiktu veiktas vairāk nekā 51% no nozares uzņēmumiem. Tas apliecina, ka uzlabojusies apsekojumu plānošana, tā kā iepriekšējos gados tādas nozares, kur pārbaudes veiktas vairāk nekā 51% nozares uzņēmumiem, bija vairākas.

Nozares, kurās pārbaudes veiktas visretāk, ir:

- 2018.gadā – papīra un papīra izstrādājumu ražošana, poligrāfija un ierakstu reproducēšana (15,0%), veselība un sociālā aprūpe (24,4%), citas nozares (26,0%);
- 2013.gadā – zivsaimniecība (25,6%), citas nozares (27,5%), metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošana (34,0%);
- 2010.gadā – elektroenerģija, gāzes apgāde un siltumapgāde (28,6%), zivsaimniecība (29,9%);
- 2006.gadā – citas nozares (39,6%).

Analizējot 2018.gada aptaujā sniegtās atbildes atkarībā no uzņēmumā nodarbināto darbinieku skaita, var secināt, ka, līdzīgi kā 2013.gada pētījumā, lielāks apsekoto uzņēmumu īpatsvars minēts lielo uzņēmumu vidū (t.i. uzņēmumi ar 250 un vairāk nodarbinātiem). Šāda tendence vērtējama negatīvi, jo jau 2006. un 2010.gada pētījumos tika identificēti riska grupas uzņēmumi, un tie bija mikro un mazie uzņēmumi.

Darba devēju īpatsvars pa uzņēmumiem pēc darbinieku skaita, kas atbildējuši, ka viņu pārstāvētajos uzņēmumos VDI veikuši apsekojumus, ir šāds:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 28,5%, 10-49 nodarbinātie – 38,0%, 50-249 nodarbinātie – 52,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 77,3%;
- 2013.gadā: 1 nodarbinātais – 16,6%, 2-5 nodarbinātie – 30,0%, 6-10 nodarbinātie – 45,1%, 11-24 nodarbinātie – 64,2%, 25-49 nodarbinātie – 61,7%, 50-99 nodarbinātie – 77,9%, 100-249 nodarbinātie – 72,8%, 250-499 nodarbinātie – 72,6%, 500 un vairāk nodarbinātie – 66,8%;
- 2010.gadā: 1 nodarbinātais – 20,2%, 2-5 nodarbinātie – 34,2%, 6-10 nodarbinātie – 55,9%, 11-24 nodarbinātie – 58,2%, 25-49 nodarbinātie – 66,5%, 50-99 nodarbinātie – 74,4%, 100-249 nodarbinātie – 59,2%, 250-499 nodarbinātie – 61,7%, 500 un vairāk nodarbinātie – 62,4%;
- 2006.gadā: 1-9 nodarbinātie – 35,7%, 10-49 nodarbinātie – 61,5%, 50-249 nodarbinātie – 70,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 82,4%.

Analizējot to, kuros uzņēmumos veiktas VDI pārbaudes pēc uzņēmuma dibināšanas gada, vairāk VDI pārbaudes ir tikušas veiktas uzņēmumos, kas dibināti agrāk:

- 2018.gadā: līdz 1990.g. – 46,8%, 1991.-1995.g. – 45,7%, 1996.-2000.g. – 27,7%, 2001.-2005. – 29,0%, 2006.-2010.g. – 30,9%, pēc 2011.g. – 23,4%;
- 2013.gadā: līdz 1990.g. – 55,8%, 1991.-1995.g. – 43,2%, 1996.-2000.g. – 31,7%, 2001.-2005. – 30,6%, 2006.-2010.g. – 25,7%, 2011.-2013.g. – 12,2%;
- 2010.gadā: līdz 1990.g. – 46,7%, 1991.-1995.g. – 50,8%, 1996.-2000.g. – 42,2%, 2001.-2005. – 40,0%, 2006.-2010.g. – 26,6%.

Veicot turpmākas pārbaudes, lielāks fokuss būtu nepieciešams uz jaunajiem uzņēmumiem, lai jau darbības sākumā tie savā darba kultūrā iestrādā nepieciešamos darba aizsardzības un darba tiesību principus. Lai to panāktu, VDI inspektoriem nepieciešams uzsvērt un ievērot principu “konsultē vispirms” pārbaužu laikā,

sākotnēji sniedzot konsultācijas, bet sodot tikai par atkārtotiem pārkāpumiem, kad apzināti nav novērsti pārkāpumi darba aizsardzībā un darba tiesībās.

2018.gadā pārbaudes biežāk veiktas valsts sektorā:

- valsts sektorā 58,7% (2013.gadā – 55,0%, 2010.gadā – 62,6%, 2006.gadā – 65,6%);
- sabiedriskajā sektorā 40,7% (2013.gadā – 5,1%, 2010.gadā – 12,1%, 2006.gadā – 35,4%);
- privātajā sektorā 29,2% (2013.gadā – 33,0%, 2010.gadā – 44,7%, 2006.gadā – 42,1%).

Būtiski pieaudzis sabiedriskā sektora darba devēju īpatsvars, kas atbildējuši, ka viņu organizācijās veiktas pārbaudes, sasniedzot līdzīgu līmeni kā 2006.gadā, kamēr abos pārējos sektoros tik būtiskas izmaiņas nav novērojamas. Pētniekiem nav konkrēta skaidrojuma, kāpēc ir tik lielas izmaiņas sabiedriskā sektora darba devēju atbildēs. Neviennozīmīgi vērtējams tas, ka privātajā sektorā mazāks darba devēju īpatsvars atbildējis par notikušām VDI pārbaudēm viņu uzņēmumos, kas gan ir saistīts ar kopumā lielāku ekonomisko vienību skaitu (privātā sektora uzņēmumu skaita pieaugumu). Turklāt būtu nepieciešams palielināt pārbaudžu skaitu atsevišķās uzņēmumu grupās (piemēram, jaunos uzņēmumos, mikrouzņēmumos).

VDI pārbaudes saskaņā ar 2018.gada aptaujas datiem tika veiktas samērīgi pa visu reģionālo Valsts darba inspekciju (turpmāk – RVDI) pārraudzības teritorijām, bez izteikta fokusa uz kādu konkrētu reģionu:

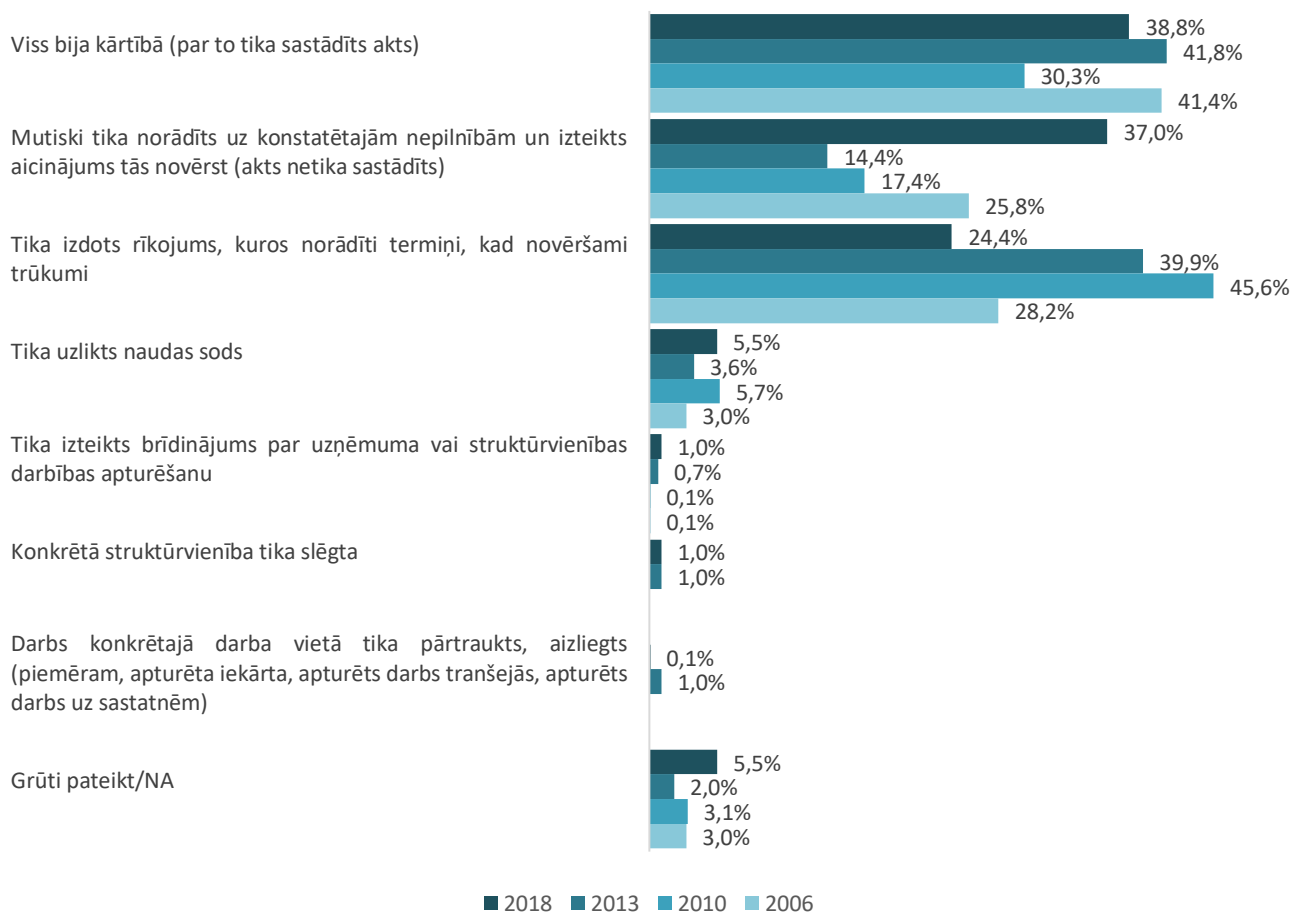
- Latgales RVDI 42,6% (2013.gadā – 72,1%);
- Kurzemes RVDI 38,5% (2013.gadā – 52,7%);
- Zemgales RVDI 33,3% (2013.gadā – 52,7%);
- Vidzemes RVDI 25,0% (2013.gadā – 37,3%);
- Rīgas RVDI 25,0% (2013.gadā – 21,6%).

Vērojama pozitīva tendence salīdzinājumā ar 2013.gada pētījumu, kad bija ļoti lielas atšķirības starp reģioniem, kas liecina par to, ka VDI vairāk cenšas izlīdzināt veikto pārbaudžu īpatsvaru pa reģioniem. Vienlaikus redzams, ka visos reģionos, izņemot Rīgu, samazinājies darba devēju īpatsvars, kas atbildējuši, ka viņu uzņēmumos bijušas pārbaudes. Šādas izmaiņas pa reģioniem nav viennozīmīgi vērtējamas, jo tās būtu atbalstāmas tikai pie nosacījuma, ka precīzāk tiek definēti un pārbaudīti riska grupas uzņēmumi.

Respondenti, kuru uzņēmumos VDI pēdējo 3 gadu laikā veikusi pārbaudi, tālāk tika iztaujāti gan par šīs pārbaudes rezultātiem (

2. attēls), gan par sadarbības pieredzi ar inspektoriem.

2. attēls. Darba devēju īpatsvars, kas atbildējuši par Valsts darba inspekcijas pārbaudes rezultātiem uzņēmumos pēdējā apsekojuma laikā

Bāze: respondenti, kuru uzņēmumā Valsts darba inspekcija pēdējo 3 gadu laikā ir veikusi pārbaudi, 2018.gadā n=396, 2013.gadā n=521, 2010.gadā n=555, 2006.gadā n=552

Avots: darba devēju aptauja

2018.gada aptaujā redzams, ka ir samazinājies darba devēju īpatsvars, kuru uzņēmumos tika konstatēti pārkāpumi un ticis **izdots rīkojums, kurā norādīti termiņi trūkumu novēršanai**:

- 2018.gadā – 26,3%;
- 2013.gadā – 39,9%;
- 2010.gadā – 45,6%;
- 2006.gadā – 28,2%.

2018.gadā visvairāk šādi rīkojumi izdoti uzņēmumiem no pārtikas produktu un dzērienu ražošanas (38,7%), ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes (38,5%), koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas, mēbeļu ražošanas (37,8%) un ūdens apgādes; notekūdeņu, atkritumu apsaimniekošanas un sanācijas (37,7%) nozarēs. Veselības un sociālās aprūpes nozarē pēc aptaujas datiem netika izsniegts neviens rīkojums par trūkumu novēršanu. Savukārt 2013.gadā visvairāk rīkojumi izdoti papīra un papīra izstrādājumu ražošanas un poligrāfijas (58,8%) un ūdens apgādes un atkritumu apsaimniekošanas (57,9%) nozarē, bet vismazāk - ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes (21,4%) nozarē.

2018.gada aptaujā redzams, ka visās uzņēmumu grupās pēc nodarbināto skaita būtiski samazinājies darba devēju īpatsvars, kuru pārstāvētajiem uzņēmumiem izdoti rīkojumi ar termiņiem trūkumu novēršanai, jo sevišķi uzņēmumiem ar 50-249 nodarbinātajiem un 250 un vairāk nodarbinātajiem:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 25,2%, 11-49 nodarbinātie – 33,8%, 50-249 nodarbinātie – 4,5%, 250 un vairāk nodarbinātie – 9,1%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 37,0%, 11-49 nodarbinātie – 50,6%, 50-249 nodarbinātie – 38,0%, 250 un vairāk nodarbinātie – 35,0%;
- 2010.gadā: 1-10 nodarbinātie – 46,1%, 11-49 nodarbinātie – 49,4%, 50-249 nodarbinātie – 29,1%, 250 un vairāk nodarbinātie – 21,5%.

Savukārt dalījumā pēc uzņēmuma dibināšanas gada, novērojams, ka būtiski samazinājies jauno uzņēmumu skaita īpatsvars, kuros pēc VDI apsekojuma izdots rīkojums par trūkumu novēršanu, kas varētu liecināt par principa “konsultē vispirms” ieviešanu, kā arī jauno uzņēmēju izpratnes un atbildības līmeņa paaugstināšanos saistībā ar darba aizsardzības un darba tiesību prasību ievērošanu:

- 2018.gadā: līdz 1990.g. – 28,8%, 1991.-1995.g. – 29,2%, 1996.-2000.g. – 31,3%, 2001.-2005.g. – 24,8%, 2006.-2010.g. – 25,6%, no 2011.g. – 16,6%;
- 2013.gadā: līdz 1990.g. – 36,4%, 1991.-1995.g. – 35,5%, 1996.-2000.g. – 27,6%, 2001.-2005.g. – 50,5%, 2006.-2010.g. – 50,8%;
- 2010.gadā: līdz 1990.g. – 39,2%, 1991.-1995.g. – 51,7%, 1996.-2000.g. – 39,6%, 2001.-2005.g. – 54,7%, 2006.-2010.g. – 18,8,8%.

Atkarībā no uzņēmuma darbības sektora var novērot tendenci, ka visās uzņēmumu grupās ir būtiski samazinājies izdoto rīkojumu skaits, it sevišķi sabiedriskajā sektorā, kas gan saistīts ar kopējo respondentu, kuru uzņēmumos veikti apsekojumi, skaita samazināšanos (2018.gadā – N=3):

- 2018.gadā: privātais sektors – 25,0%, valsts sektors – 18,6%, sabiedriskajā sektorā – 0%;
- 2013.gadā: privātais sektors – 40,0%, valsts sektors – 38,1%, sabiedriskais sektors – 59,4%;
- 2010.gadā: privātais sektors – 45,3%, valsts sektors – 49,0%, sabiedriskais sektors – 54,0%.

Dalījumā pēc tā, uz kādu tirgu vērsta uzņēmuma darbība, redzams, ka būtiski samazinājies izdoto rīkojumu īpatsvars uzņēmumos, kas galvenokārt vērsti uz vietējo tirgu, kā arī tajos, kas vienlīdz aktīvi tendēti uz vietējo un ārvalstu tirgiem, bet palielinājies – galvenokārt uz ārvalstu tirgu vērstajos uzņēmumos:

- 2018.gadā: galvenokārt uz vietējo tirgu – 23,7%, galvenokārt uz ārvalstu tirgu – 50,2%, uz abiem gan vietējo, gan ārvalstu tirgu – 21,4%;
- 2013.gadā: galvenokārt uz vietējo tirgu – 38,6%, galvenokārt uz ārvalstu tirgu – 37,4%, uz abiem gan vietējo, gan ārvalstu tirgu – 45,1%;
- 2010.gadā: galvenokārt uz vietējo tirgu – 47,9%, galvenokārt uz ārvalstu tirgu – 25,9%, uz abiem gan vietējo, gan ārvalstu tirgu – 44,2%.

Konkrēta skaidrojuma, kāpēc dinamikā pa gadiem palielinājies izdoto rīkojumu īpatsvars uzņēmumos, kuri vērsti uz ārvalstu tirgu, pētniekiem nav, tomēr daļēji tas var būt skaidrojams ar uzņēmuma orientāciju uz ārvalstu tirgus prasībām, kad ne vienmēr tiek ņemtas vērā Latvijas normatīvo aktu prasības darba aizsardzības un darba tiesību jomā, kas nebūtu pieļaujams.

Atbilstoši VDI reģionālajam sadalījumam pa struktūrvienību pārraudzības teritorijām – Rīgas un Zemgales reģionos salīdzinājumā ar vidējo rādītāju valstī ir būtiski zemāks sagatavoto rīkojumu skaits, bet Kurzemē būtiski augstāks:

- 2018.gadā: Rīgas RVDI – 18,8%, Zemgales RVDI – 20,8%, Latgales RVDI – 26,3%, Vidzemes RVDI – 28,4%, Kurzemes RVDI – 37,8%;
- 2013.gadā: Rīgas RVDI – 26,9%, Zemgales RVDI – 40,0%, Latgales RVDI – 37,8%, Vidzemes RVDI – 69,5%, Kurzemes RVDI – 58,6%.

Dinamikā redzams, ka visos reģionos būtiski samazinājies uzņēmumu īpatsvars, kuros bijuši kādi trūkumi, kuru novēršanai izdots VDI rīkojums. Tas iezīmē kopējo situācijas uzlabošanos, it īpaši Vidzemes, Zemgales un Kurzemes RVDI. Pastiprināta uzmanība turpmāk būtu pievēršama Kurzemes reģionam, jo saglabājies salīdzinoši augsts darba devēju īpatsvars, kas atzinuši, ka VDI izdevusi rīkojumu trūkumu novēršanai – tāpat nepieciešams turpināt VDI apsekojumus ar mērķi panākt labāku darba aizsardzības un darba tiesību prasību ievērošanu uzņēmumos.

2018.gada aptaujā redzams, ka nedaudz ir samazinājies to apsekojumu skaits, kuros **pārkāpumi netika konstatēti** (atbilde anketā –“*viss bija kārtībā (par to tika sastādīts akts)*”):

- 2018.gadā – 38,8%;
- 2013.gadā – 41,8%;
- 2010.gadā – 30,3%;
- 2006.gadā – 41,4%.

2018.gadā visbiežāk darba devēji atbildēja, ka pārkāpumi netika konstatēti, elektroenerģijas, gāzes apgādes, siltumapgādes un gaisa kondicionēšanas (60,7%), zivsaimniecības (59,3%), veselības un sociālās aprūpes (57,1%) un papīra un papīra izstrādājumu ražošanas, poligrāfijas un ierakstu reproducēšanas (56,2%) nozarēs, bet visretāk – koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas, mēbeļu ražošanas (19,6%), būvniecības (22,3%) un lauksaimniecības un mežsaimniecības (33,2%) nozarēs.

2013.gadā pārkāpumi netika konstatēti apstrādes rūpniecības (48,6%), pārtikas produktu un dzērienu ražošanas (47,6%) un citās nozarēs (47,5%), bet retāk – lauksaimniecības un mežsaimniecības (24,6%), papīra, papīra izstrādājumu, poligrāfijas (24,4%) un metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošanas (23,9%) nozarēs.

2010.gadā pārkāpumi netika konstatēti tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas (62,6%), veselības un sociālās aprūpes (58,0%) un elektroenerģijas, gāzes apgādes un siltumapgādes (57,7%), bet visretāk – metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošanas (11,7%) un koksnes, koka un korķa izstrādājumu un mēbeļu ražošanas (16,0%) nozarēs.

2018.gadā vērojama tendence - jo lielāks uzņēmums, jo biežāk uzņēmumos pārkāpumi netika konstatēti, tāpēc arī turpmāk, plānojot pārbaudes, tieši mikro un mazajiem uzņēmumiem pievēršama pastiprināta uzmanība:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 37,1%, 11-49 nodarbinātie – 38,2%, 50-249 nodarbinātie – 53,4%, 250 un vairāk nodarbinātie – 70,5%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 42,3%, 11-49 nodarbinātie – 39,3%, 50-249 nodarbinātie – 42,7%, 250 un vairāk nodarbinātie – 45,0%;
- 2010.gadā: 1-10 nodarbinātie – 28,9%, 11-49 nodarbinātie – 30,8%, 50-249 nodarbinātie – 45,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 60,0%.

Atkarībā no uzņēmuma dibināšanas gada būtiskas tendences nav vērojamas, gandrīz visās grupās samazinājies to uzņēmumu īpatsvars, kuriem pārbaudē pārkāpumi netika konstatēti:

- 2018.gadā: līdz 1990.g. – 41,6%, 1991.-1995.g. – 34,2%, 1996.-2000.g. – 39,3%, 2001.-2005.g. – 48,8%, 2006.-2010.g. – 29,9%, no 2011.g. – 43,9%;
- 2013.gadā: līdz 1990.g. – 54,6%, 1991.-1995.g. – 39,7%, 1996.-2000.g. – 49,8%, 2001.-2005.g. – 35,6%, 2006.-2010.g. – 34,4%, 2011.-2013.g. – 96,3%;
- 2010.gadā: līdz 1990.g. – 31,9%, 1991.-1995.g. – 27,9%, 1996.-2000.g. – 32,5%, 2001.-2005.g. – 22,0%, 2006.-2010.g. – 54,1%.

Būtiskākās izmaiņas atkarībā no uzņēmuma darbības sektora var novērot valsts sektorā, kur būtiski palielinājies darba devēju īpatsvars, kuru pārstāvētajos uzņēmumos veiktajās pārbaudēs pārkāpumi netika konstatēti:

- 2018.gadā: valsts sektors – 74,1%, privātais sektors – 36,4%, sabiedriskajā sektorā – 100,0%;
- 2013.gadā: valsts sektors – 52,6%, privātais sektors – 40,6%, sabiedriskajā sektorā – 40,6%;
- 2010.gadā: valsts sektors – 38,0%, privātais sektors – 30,5%, sabiedriskajā sektorā – 2,2%.

Dalījumā pēc tā, kam pieder uzņēmums, redzams tas, ka visbiežāk pārkāpumi netika konstatēti ārvalstu īpašniekiem piederošajos uzņēmumos, turklāt kopš iepriekšējā pētījuma šis rādītājs būtiski uzlabojies:

- 2018.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 38,6%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 92,4%, gan vietējam, gan ārvalstu īpašniekam/-iem – 7,5%;
- 2013.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 42,4%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 54,2%, gan vietējam, gan ārvalstu īpašniekam/-iem – 14,7%;
- 2010.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 30,7%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 23,8%, gan vietējam, gan ārvalstu īpašniekam/-iem – 14,7%.

Ārvalstu īpašnieki kā investori Latvijā visticamāk nopietni apzinās nepieciešamību ievērot darba aizsardzības un darba tiesību normatīvos aktus, tādējādi nodrošinot uzņēmuma darbības stabilitāti un reputāciju kā vietējā tirgū, tā ārvalstīs. Bieži vien arī ārvalstu īpašniekiem piederošie uzņēmumi pēc darbinieku skaita ir uzskatāmi par vidējiem vai lieliem, un tajos pastāvīgi strādā darba aizsardzības speciālists (turpmāk – DAS) vai darba aizsardzības daļa.

Atbilstoši VDI reģionālajam sadalījumam pa struktūrvienību pārraudzības teritorijām – Vidzemes reģionā salīdzinājumā ar vidējo rādītāju valstī ir būtiski zemāks īpatsvars uzņēmumiem, kuriem pārkāpumi netika konstatēti, bet Kurzemē – būtiski augstāks:

- 2018.gadā: Rīgas RVDI – 34,4%, Zemgales RVDI – 37,9%, Latgales RVDI – 43,2%, Vidzemes RVDI – 31,4%, Kurzemes RVDI – 51,0%;
- 2013.gadā: Rīgas RVDI – 47,1%, Zemgales RVDI – 47,2%, Latgales RVDI – 45,5%, Vidzemes RVDI – 10,7%, Kurzemes RVDI – 36,3%.

2018.gada aptaujā redzams, ka būtiski palielinājies to darba devēju īpatsvars, kuru pārstāvētajos uzņēmumos pēc VDI apsekojuma ***mutiski tika norādīts uz konstatētajām nepilnībām un izteikts aicinājums tās novērst (akts netika sastādīts)***:

- 2018.gadā – 37,0%;
- 2013.gadā – 14,4%;
- 2010.gadā – 17,4%;
- 2006.gadā – 25,8%.

Šāds pieaugums vismaz daļēji varētu tikt saistīts ar 2017.gadā uzsākto iniciatīvu par principa “konsultē vispirms” ieviešanu valsts pārvaldes iestādēs. Šāds uzlabojums noteikti ir pirmais solis, lai virzītos uz ciešāku sadarbību darba aizsardzības un darba tiesību nodrošināšanā starp VDI kā vienotas valsts kontroles un uzraudzības sistēmas institūciju un uzņēmējdarbības vidi, tādējādi sadarbību izvirzot kā kopīgi sasniedzamu mērķi.

2018.gadā pēc VDI apsekojuma uzņēmumos visbiežāk mutiski norādīts uz nepilnībām un izteikts aicinājums tās novērst būvniecības (44,4%), veselības un sociālās aprūpes (42,9%) un koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanas, mēbeļu ražošanas (42,5%) nozarēs, bet visretāk – zivsaimniecības (13,9%), tekstilizstrādājumu (17,4%) un papīra un papīra izstrādājumu ražošanas, poligrāfijas un ierakstu reproducēšanas (20,3%) nozarēs.

2013.gadā nozares, kurās pēc VDI apsekojuma uzņēmumos visbiežāk mutiski norādīts uz nepilnībām un izteikts aicinājums tās novērst, bija zivsaimniecība (28,0%), koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošana, mēbeļu ražošana (24,6%).

2018.gada aptaujā vērojama tendence, ka mikrouzņēmumos mutiskas pārrunas ir notikušas daudz biežāk nekā pārējos, turklāt jāatzīmē, ka mutiskas pārrunas 2018.gadā biežāk notikušas visās uzņēmumu grupās:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 38,6%, 11-49 nodarbinātie – 25,7%, 50-249 nodarbinātie – 23,6%, 250 un vairāk nodarbinātie – 25,8%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 17,7%, 11-49 nodarbinātie – 5,0%, 50-249 nodarbinātie – 9,2%, 250 un vairāk nodarbinātie – 5,8%;
- 2010.gadā: 1-10 nodarbinātie – 17,6%, 11-49 nodarbinātie – 16,4%, 50-249 nodarbinātie – 18,2%, 250 un vairāk nodarbinātie – 7,8%.

Atkarībā no uzņēmuma dibināšanas gada būtiskas tendences nav vērojamas, visās grupās palielinājies to uzņēmumu īpatsvars, kuriem pēc VDI pārbaudes mutiski norādīts uz nepilnībām un izteikts aicinājums tās novērst:

- 2018.gadā: līdz 1990.g. – 43,4%, 1991.-1995.g. – 32,0%, 1996.-2000.g. – 30,3%, 2001.-2005.g. – 29,8%, 2006.-2010.g. – 42,1%, no 2011.g. – 40,5%;
- 2013.gadā: līdz 1990.g. – 5,8%, 1991.-1995.g. – 19,7%, 1996.-2000.g. – 19,6%, 2001.-2005.g. – 10,4%, 2006.-2010.g. – 11,0%, 2011.-2013.g. – 0,0%;
- 2010.gadā: līdz 1990.g. – 16,2%, 1991.-1995.g. – 17,1%, 1996.-2000.g. – 20,4%, 2001.-2005.g. – 13,6%, 2006.-2010.g. – 19,7%.

Atkarībā no uzņēmuma darbības sektora darba devēju īpatsvars, kas atbildējuši, ka pēc VDI pārbaudes mutiski norādīts uz nepilnībām un izteikts aicinājums tās novērst, pieaudzis valsts un privātā sektora uzņēmumos:

- 2018.gadā: valsts sektors – 36,6%, privātais sektors – 37,4%, sabiedriskās organizācijas – 0,0%;
- 2013.gadā: valsts sektors – 4,8%, privātais sektors – 15,4%;
- 2010.gadā: valsts sektors – 11,2%, privātais sektors – 18,1%.

Redzama kopēja tendence valsts un privātā sektora uzņēmumos – aizvien biežāk VDI inspektori sniedz mutiskas konsultācijas, veic preventīvu skaidrojošo darbu nevis primāri soda uzņēmumos.

Dalījumā pēc tā, kam pieder uzņēmums, redzams, ka uzņēmumiem, kuros īpašumtiesības pieder gan vietējiem, gan ārvalstu uzņēmējiem būtiski biežāk mutiski norādīts uz nepilnībām, kas varētu būt saistīts problēmām

trūkumu novēršanā, ņemot vērā dalīto atbildību par dažādiem uzņēmumā notiekošiem procesiem. Uzņēmumos ar tikai ārvalstu kapitālu mutiski norādīts uz nepilnībām būtiski retāk:

- 2018.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 36,6%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 6,4%, gan vietējam, gan ārvalstu īpašniekam/-iem – 74,8%;
- 2013.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 14,7%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 7,1%, gan vietējam, gan ārvalstu īpašniekam/-iem – 12,4%;
- 2010.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 17,2%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 8,5%, gan vietējam, gan ārvalstu īpašniekam/-iem – 43,9%.

Atbilstoši VDI reģionālajam sadalījumam pa struktūrvienību pārraudzības teritorijām – Kurzemes reģionā salīdzinājumā ar vidējo rādītāju valstī ir būtiski zemāks uzņēmumu īpatsvars, kur uz nepilnībām norādīts mutiski, bet Rīgas un Zemgales reģionos - būtiski augstāks:

- 2018.gadā: Rīgas RVDI – 42,8%, Zemgales RVDI – 44,0%, Latgales RVDI – 34,1%, Vidzemes RVDI – 34,1%, Kurzemes RVDI – 19,9%;
- 2013.gadā: Rīgas RVDI – 20,9%, Zemgales RVDI – 10,5%, Latgales RVDI – 11,7%, Vidzemes RVDI – 17,0%, Kurzemes RVDI – 3,0%.

Reģionālās atšķirības var skaidrot ar iepriekš aprakstītajiem pētījuma rezultātiem, kur Kurzemes reģionā, salīdzinot ar citiem reģioniem, augstākais darba devēju īpatsvars apliecināja, ka pēc VDI veiktās pārbaudes/apsekojuma viņu pārstāvētajā uzņēmumā ticis **izdots rīkojums, kurā norādīti termiņi trūkumu novēršanai**, nevis norādīts uz nepilnībām mutiski.

2018.gadā 5,5% gadījumu pēc VDI pārbaudes tika **uzlikts sods** (2013.gadā – 3,6%, 2010.gadā – 5,7%). Ņemot vērā salīdzinoši nelielo respondentu skaitu (N=19), kas norādīja šo variantu, tas netiek analizēts tik padziļināti kā citas atbilžu versijas. Apkopojot aptaujas rezultātus, redzams, ka potenciālā riska grupa ir vidēji lieli (ar 50-249 nodarbinātajiem) būvniecības uzņēmumi, kuri dibināti 2006.-2010.g. un atrodas Kurzemes reģionā.

2018.gadā 1,0% gadījumu pēc VDI pārbaudes **tika izteikts brīdinājums par uzņēmuma vai struktūrvienības darbības apturēšanu** (2013.gadā – 0,7%, 2010.gadā – 0,1%), vēl 1,0% gadījumu **konkrētā struktūrvienība tika slēgta**, bet 0,1% – **darbs konkrētajā darba vietā tika pārtraukts, aizliegts** (nav pieejama informācija to, cik šādu gadījumu bija iepriekšējo pētījumu ietvaros). Ņemot vērā nelielo respondentu skaitu, šie gadījumi nav analizēti detalizētāk, bet, apkopojot aptaujās visbiežāk izvēlētajās atbildes, izveidoti hipotētiski riska uzņēmumu profili. Apkopojot aptaujas rezultātus, redzams, ka riska grupa, kurai izteikts brīdinājums par uzņēmuma vai struktūrvienības darbības apturēšanu, ir mikrouzņēmumi Rīgas reģionā, kuri dibināti pirms 1990.gada, un kuri darbojas citās nozarēs. Savukārt konkrētā struktūrvienība tika slēgta ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes uzņēmumā, kas darbojas Rīgas reģionā, nodarbina līdz 10 nodarbinātajiem (mikrouzņēmums) un ir dibināts no 1991.-1995.gadam. Visbeidzot potenciālais riska uzņēmums, kur darbs konkrētajā darba vietā tika pārtraukts, aizliegts, darbojas būvniecības nozarē, nodarbina 11-49 nodarbinātos (mazais uzņēmums) un ir dibināts pirms 1990.gada.

Sadarbības ar Valsts darba inspekciju raksturojums

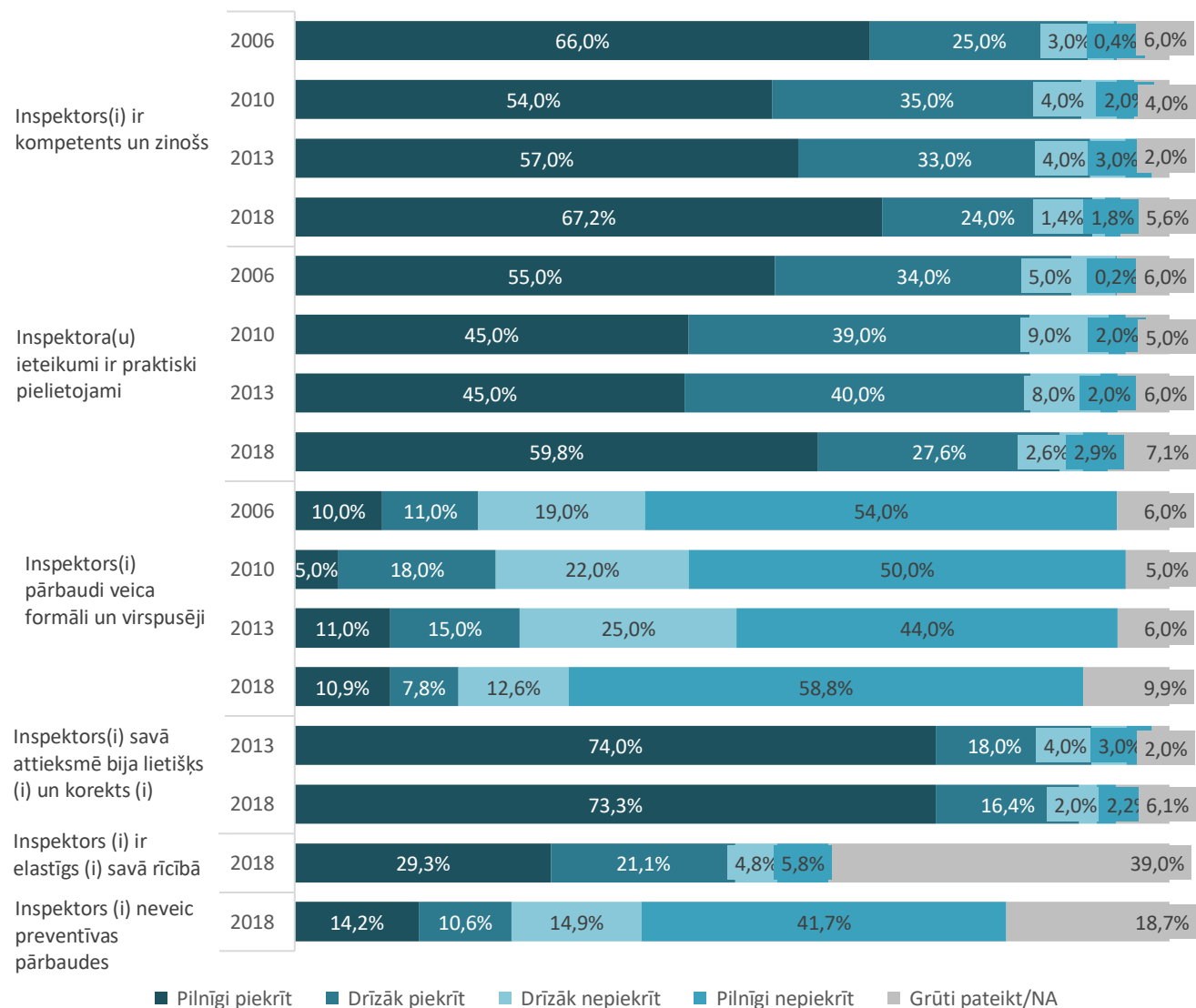
Darba devēju aptauja

Darba devēju aptaujā tika uzdots šāds jautājums:

Lūdzu, raksturojiet Valsts darba inspekcijas inspektoru(us) un Jūsu sadarbību ar viņu(iem), norādot, cik lielā mērā Jūs piekrītat sekojošiem izteikumiem.

Atbildes uz jautājumu apkopotas zemāk (3. attēls).

3. attēls. Darba devēju īpatsvars pēc viedokļa par sadarbību ar Valsts darba inspekcijas inspektoriem

Piezīme: 2013., 2010. un 2006.gada dati noapaļoti, kā bija pieejami no iepriekšējiem pētījumiem "Darba apstākļi un riski Latvijā"; tekstā, kur iespējams, izmantoti precīzi dati, ja tādi bija pieejami no iepriekšējiem pētījumiem.

Bāze: respondenti, kuru uzņēmumā Valsts darba inspekcija pēdējo 3 gadu laikā ir veikusi pārbaudi, 2018.gadā n=396, 2013.gadā n=521, 2010.gadā n=555, 2006.gadā n=552

Avots: darba devēju aptauja

Inspektori ir kompetenti un zinoši

Šādam apgalvojumam 2018.gadā piekrita 91,2% darba devēju (*Pilnīgi piekrīt* – 67,2%, *Drīzāk piekrīt* – 24,0%). Savukārt 2013.gadā 90,4% darba devēju inspektoros novērtēja kā kompetentus un zinošus (*Pilnīgi piekrīt* – 57,4%, *Drīzāk piekrīt* – 33,0%), kas liecina, ka dinamikā nav būtiskas izmaiņas kopējā vērtējumā attiecībā uz inspektoru zināšanām un kompetenci. 2010.gadā šādam apgalvojumam piekrita 89,6% respondentu (*Pilnīgi piekrīt* – 54,4%, *drīzāk piekrīt* – 35,2%), tātad respondentu skaits, kuri VDI inspektoros vērtē pozitīvi nebija būtiski samazinājies, jo saskaņā ar 2006.gadā sniegtajām atbildēm apgalvojumam piekrita vidēji 91,0% respondentu no tiem darba devējiem, kuru uzņēmumos/ iestādēs pēdējo 3 gadu laikā VDI bija veikusi pārbaudi (*Pilnīgi piekrīt* – 65,5% *Drīzāk piekrīt* – 25,5%).

2018.gadā tika novērota tendence – jo lielāks pēc nodarbināto skaita ir uzņēmums, jo kritiskāk darba devējs no šāda uzņēmuma ir vērtējis inspektoru zināšanas un kompetenci:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 92,6% (šeit un turpmāk apzīmē atbildes versijas *Pilnīgi piekrīt un Drīzāk piekrīt*), 11-49 nodarbinātie – 77,1%, 50-249 nodarbinātie – 88,2%, 250 un vairāk nodarbināto – 76,4%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 91,2%, 11-49 nodarbinātie – 88,6%, 50-249 nodarbinātie – 80,5%.

Atšķirībā no iepriekšējā pētījuma kritiskāk inspektoru zināšanas un kompetenci vērtē darba devēji, kas nav darba devēju organizāciju biedri:

- darba devēji, kas ir kādas darba devēju organizācijas biedri (2018.gadā – 93,7%, 2013.gadā – 82,3%);
- darba devēji, kas nav darba devēju organizāciju biedri (2018.gadā – 90,3%, 2013.gadā – 91,9%).

Biežāk kā kompetentus un zinošus inspektoros bija novērtējuši respondenti no uzņēmumiem ar galvenokārt vietējām īpašumtiesībām nekā ar ārvalstu īpašumtiesībām:

- 2018.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 91,1%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 88,3%;
- 2006.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 91,7%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 75,7%.

2018.gadā tika novērotas būtiskas atšķirības starp reģioniem, jo gandrīz visi aptaujātie darba devēji Kurzemes reģionā inspektoros novērtēja kā kompetentus un zinošus, kamēr Zemgales reģionā šādu vērtējumu piešķīra tikai apmēram 86% aptaujāto darba devēju:

- Kurzemes reģionā – 99,0% (nav pieejami publicēti dati par reģionu no iepriekšējiem pētījumiem);
- Rīgas reģionā – 91,8% (2013.gadā – 83,1%, 2010.gadā – 81,7%);
- Latgales reģionā – 89,7% (nav pieejami publicēti dati par reģionu no iepriekšējiem pētījumiem);
- Vidzemes reģionā – 88,2% (nav pieejami publicēti dati par reģionu no iepriekšējiem pētījumiem);
- Zemgales reģionā – 85,9% (2013.gadā – 99,7%, 2010.gadā – 98,1%).

2006.gadā vismazāk respondentu, kas atzinuši inspektoros kā kompetentus un zinošus, bija no uzņēmumiem Rīgas reģionā (88,7%) un Kurzemes reģionā (86,6%) (citos reģionos – Austrumvidzemes reģionā – 100,0%, Latgales reģionā – 97,6%, Dienvidu reģionā – 97,3%, Zemgales reģionā – 96,3%, Ziemeļvidzemes reģionā – 90,6%).

Inspektora ieteikumi ir praktiski pielietojami

2018.gadā 87,5% darba devēju apstiprināja, ka inspektoru ieteikumi ir praktiski pielietojami (*Pilnīgi piekrīt* – 59,8%, *Drīzāk piekrīt* – 27,6%), kas rāda situācijas uzlabošanos (vidēji par apmēram 3 procentpunktiem) salīdzinot ar iepriekšējiem diviem pētījumiem. 2013.gadā 84,5% respondentu piekrita šim apgalvojumam (*Pilnīgi piekrīt* – 45,0%, *Drīzāk piekrīt* – 39,5%), bet 2010.gadā – 84,4% respondentu (*Pilnīgi piekrīt* – 44,9%,

Drīzāk piekrīt – 39,5%). Savukārt 2006.gadā šādam apgalvojumam piekrita vidēji 88,7% no tiem darba devējiem, kuru uzņēmumos pēdējo 3 gadu laikā VDI bija veikusi pārbaudi (*Pilnīgi piekrīt* - 55,0%, *Drīzāk piekrīt* - 33,7%).

2018.gadā, tāpat kā iepriekšējā pētījumā, valsts sektorā pārstāvji pozitīvāk (*Pilnīgi piekrīt un Drīzāk piekrīt* apgalvojumam, ka inspektora ieteikumi ir praktiski pielietojami) novērtējuši VDI inspektoru sniegto ieteikumu pielietojamību:

- valsts sektorā – 93,6% (2013.gadā – 95,5%);
- privātajā sektorā – 83,1% (2013.gadā – 83,3%).

Līdzīgi kā 2013.gadā kritiskāki (retāk *Pilnīgi piekrīt un Drīzāk piekrīt* apgalvojumam, ka inspektora ieteikumi ir praktiski pielietojami) bijuši uzņēmumi, kuriem galvenokārt ir ārvalstu īpašnieks/-i:

- 2018.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 83,1%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 80,0%, gan vietējam, gan ārvalstu īpašniekam/-iem – 90,9%;
- 2013.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 84,6%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 67,6%;
- 2010.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 85,3%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 50,3%, gan vietējam, gan ārvalstu īpašniekam/-iem – 83,4%;
- 2006.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 90,0%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 77,2%, gan vietējam, gan ārvalstu īpašniekam/-iem – 74,5%.

2018.gadā Kurzemes reģionā būtiski pozitīvāk (biežāk *Pilnīgi piekrīt un Drīzāk piekrīt* apgalvojumam, ka inspektora ieteikumi ir praktiski pielietojami) tika vērtēti inspektoru ieteikumi, bet Zemgales un Vidzemes reģionā – negatīvāk:

- Kurzemes reģionā – 98,4% (2013.gadā – 80,6%);
- Latgales reģionā – 89,5% (2013.gadā – 85,9%);
- Rīgas reģionā – 86,3% (2013.gadā – 80,6%);
- Zemgales reģionā – 81,7% (2013.gadā – 91,5%);
- Vidzemes reģionā – 81,6% (2013.gadā – 91,5%).

Inspektors(i) pārbaudi veica formāli un virspusēji

2018.gadā šim apgalvojumam nepiekrita 66,7% darba devēju (*Drīzāk nepiekrīt* – 16,1%, *Pilnīgi nepiekrīt* 50,7%), kas kopumā parāda, ka VDI veikto pārbaūžu vērtējums galvenokārt saglabājies labs, un pārbaudes tiek veiktas pēc būtības nevis formāli un virspusēji. Tomēr vērojams, ka dinamikā novērtējums šajā jautājumā ir nedaudz pasliktinājies, jo 2013.gadā šim apgalvojumam nepiekrita 68,6% (*Drīzāk nepiekrīt* – 24,6%, *Pilnīgi nepiekrīt* 44,0%), bet 2010.gadā šim apgalvojumam nepiekrita 72,1% respondentu (*Drīzāk nepiekrīt* – 21,6%, *Pilnīgi nepiekrīt* – 50,5%) un 2006.gadā nepiekrita vidēji 72,7% no tiem darba devējiem, kuru uzņēmumos pēdējo 3 gadu laikā VDI bija veikusi pārbaudi.

2018.gadā būtiski biežāk šim apgalvojumam piekrita (biežāk *Pilnīgi piekrīt un Drīzāk piekrīt* apgalvojumam, ka inspektora pārbaudi veica formāli) darba devēji, kuru uzņēmumiem ir gan vietējie, gan ārvalstu īpašnieki:

- 2018.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 24,2%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 17,4%, gan vietējam, gan ārvalstu īpašniekam/-iem – 52,6%;
- 2013.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 24,6%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 41,5%.

Atkarībā no uzņēmuma darbības sektora redzamas būtiskas izmaiņas, jo nozīmīgi palielinājies darba devēju īpatsvars valsts sektorā, kuri VDI veiktās pārbaudes uzskata par formālām, vienlaikus nedaudz samazinājies šādi domājošu darba devēju īpatsvars privātajā sektorā:

- 2018.gadā: valsts sektorā – 30,2%, privātajā sektorā – 23,6%;
- 2013.gadā: valsts sektorā – 17,7%, privātajā sektorā – 26,1%.

2018.gadā visās uzņēmumu grupās apmēram divas trešdaļas darba devēju neuzskata (*Drīzāk nepiekrīt vai Pilnīgi nepiekrīt*), ka VDI inspektori pārbaudes veikuši formāli, izņemot mazos uzņēmumus, kuros tā uzskata mazāk par pusi no aptaujātajiem darba devējiem:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 67,8%, 11-49 nodarbinātie – 47,5%, 50-249 nodarbinātie – 67,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 67,3%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 66,6%, 11-49 nodarbinātie – 71,3%, 50-249 nodarbinātie – 79,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 80,6%;
- 2010.gadā: 1-10 nodarbinātie – 71,0%, 11-49 nodarbinātie – 75,1%, 50-249 nodarbinātie – 78,0%, 250 un vairāk nodarbinātie – 77,3%.

Kā formālas un virspusējas pārbaudes visbiežāk atzīmēja (biežāk *Pilnīgi piekrīt un Drīzāk piekrīt* apgalvojumam, ka inspektora pārbaudi veica formāli) darba devēji Vidzemes un Rīgas reģionos, bet būtiski retāk – Zemgales un Latgales reģionos. Visos reģionos redzams neliels samazinājums, izņemot Kurzemi, kur krietni biežāk kā 2013.gadā VDI veiktās pārbaudes vērtētas kā formālas un virspusējas:

- Vidzemes reģionā – 30,2% (2013.gadā – 35,0%);
- Rīgas reģionā – 30,0% (2013.gadā – 33,9%);
- Kurzemes reģionā – 27,7% (2013.gadā – 16,4%);
- Zemgales reģionā – 16,3% (2013.gadā – 16,5%);
- Latgales reģionā – 13,6% (2013.gadā – 17,4%).

Iespējams, ka viens no iemesliem, kāpēc Kurzemes reģionā paaugstinājies darba devēju īpatsvars, kas VDI veiktās pārbaudes vērtē kā formālas un virspusējas, ir iepriekš šajā pētījumā konstatētais, ka Kurzemē, salīdzinot ar citiem reģioniem, bijis būtiski augstāks darba devēju īpatsvars, kas 2018.gada aptaujā atzīmējuši, ka pēc VDI pārbaudes/ apsekojuma viņu pārstāvētajam uzņēmumam **izdots rīkojums, kurā norādīti termiņi trūkumu novēršanai**, un daļa darba devēju šādu rīkojumu uztvēruši kā sava veida nepelnītu sodu, kam viņi nepiekrīt.

Inspektors(i) savā attieksmē bija lietišķs (i) un korekts (i)

Šādam apgalvojumam 2018.gadā piekrita 89,6% respondentu (*Pilnībā piekrīt – 67,2%, Daļēji piekrīt – 24,0%*), kas ir par 8,8 procentpunktiem retāk nekā 2013.gadā, kad šādam apgalvojumam piekrita 98,4% respondentu (*Pilnībā piekrīt – 71,2%, Daļēji piekrīt – 27,2%*).

2018.gadā iezīmējas negatīva tendence, jo aptaujātie darba devēji valsts sektorā būtiski retāk nekā 2013.gadā VDI inspektoros vērtējuši kā lietišķus un korektus:

- 2018.gadā: valsts sektorā – 93,9%, privātā sektora – 89,3%;
- 2013.gadā: valsts sektorā – 98,6%, privātā sektora – 90,4%.

Biežāk inspektoros kā lietišķus un korektus novērtējuši tie darba devēji, kuri nav darba devēju organizāciju biedri (apgalvojumam piekrīt 73,8% respondentu no uzņēmumiem, kas ir darba devēju organizāciju biedri, un 88,4% no uzņēmumiem, kas nav darba devēju organizāciju biedri).

Ņemot vērā VDI reģionālo iedalījumu pēc pārraudzības teritorijām, būtiskas atšķirības vērojamas tikai Kurzemes reģionā, kur gandrīz visi aptaujātie darba devēji VDI inspektoros novērtējuši kā lietišķus un korektus:

- Kurzemes reģionā – 98,7% (2013.gadā – 83,7%);
- Vidzemes reģionā – 91,3% (2013.gadā – 94,5%);
- Latgales reģionā – 89,7% (2013.gadā – 95,3%);
- Rīgas reģionā – 86,8% (2013 – 88,6%);
- Zemgales reģionā – 86,7% (2013.gadā – 96,2%).

Aptaujas dati parāda, ka Kurzemes reģionā situācija vērtējama labāk nekā 2013.gadā, bet pārējos reģionos pozitīvajam vērtējumam, ka VDI inspektori ir lietišķi un korekti, ir tendence samazināties.

Inspektors (i) ir elastīgi savā rīcībā (piemēram, iespējams saskaņot nelaimes gadījumu aktu iepriekš elektroniski)

2018.gadā attiecībā uz VDI darba novērtējumu pētījumā tika iekļauts jauns jautājums – respondenti tika lūgti novērtēt, cik lielā mērā viņi piekrīt (biežāk *Pilnīgi piekrīt* un *Drīzāk piekrīt* apgalvojumam), ka inspektori ir elastīgi savā rīcībā. Šādam apgalvojumam piekrita 50,4% respondentu (*Pilnīgi piekrīt* – 29,3%, *Drīzāk piekrīt* – 21,1%). Salīdzinot darba devēju īpatsvaru, kas atbildējuši, ka piekrīt šim apgalvojumam, ar darba devēju īpatsvaru, kuri piekrituši apgalvojumam, ka pārbaude veikta formāli un virspusēji (piekrīt 7,7% respondentu), secināms, ka darba devēji pamatā ar izpratni attiecas pret VDI inspektoru veiktajām pārbaudēm viņu pārstāvētajos uzņēmumos un ir gatavi sadarboties.

Būtiski retāk kā elastīgus savā rīcībā inspektoros ir novērtējuši darba devēji, kuru uzņēmumiem ir ārvalstu īpašnieki:

- vietējais īpašnieks/-i – 51,0%;
- ārvalstu īpašnieks/-i – 31,6%;
- gan vietējais, gan ārvalstu īpašnieks/-i – 29,3%.

Sadalījumā pēc darbības sektora pozitīvāku inspektoru vērtējumu snieguši privāta sektora darba devēji:

- valsts sektors – 39,7%;
- privātais sektors – 51,4%.

Valsts sektora darba devēji retāk uzskata, ka inspektori ir elastīgi savā rīcībā, kā arī biežāk nekā privātā sektora darba devēji minējuši, ka pārbaude tika veikta formāli un virspusēji.

Pēc VDI reģionālā iedalījuma atbilstoši reģionālo struktūrvienību pārraudzības teritorijām redzams, ka Kurzemes un Vidzemes reģionos inspektori biežāk ir novērtēti kā elastīgi savā rīcībā, kamēr pārējos reģionos tas ir bijis būtiski zemāks kā vidēji Latvijā:

- Kurzemes reģionā – 65,0%;
- Vidzemes reģionā – 62,5%;
- Rīgas reģionā – 45,8%;
- Zemgales reģionā – 45,2%;
- Latgales reģionā – 44,4%.

Kritiskāk (retāk *Pilnīgi piekrīt* un *Drīzāk piekrīt* apgalvojumam, ka inspektori ir elastīgāki savā rīcībā) inspektoru elastību vērtējuši darba devēji no mazajiem un vidējiem uzņēmumiem:

- 1-10 nodarbinātie – 52,4%;
- 11-49 nodarbinātie – 22,3%;

- 50-249 nodarbinātie – 37,1%;
- 250 un vairāk nodarbinātie – 52,8%.

Inspektori neveic preventīvas pārbaudes, bet reaģē tikai uz sūdzībām, nelaimes gadījumiem un arodslimībām

2018.gadā attiecībā uz VDI darba novērtējumu pētījumā tika iekļauts vēl viens jautājums – respondenti tika lūgti novērtēt, cik lielā mērā viņi piekrīt, ka inspektori neveic preventīvas pārbaudes, bet reaģē tikai uz sūdzībām, nelaimes gadījumiem un arodslimībām. Šādam apgalvojumam piekrita 24,8% respondentu (*Pilnīgi piekrīt* – 14,2%, *Drīzāk piekrīt* – 10,6%), taču noraidoši atbildēja 56,6% (*Drīzāk nepiekrīt* – 14,9%, *Pilnīgi nepiekrīt* – 41,7%).

Darba devēji, kuru uzņēmumiem ir ārvalstu īpašnieki, būtiski biežāk uzsvēruši, ka VDI inspektori neveic preventīvas pārbaudes, bet reaģē tikai uz sūdzībām, nelaimes gadījumiem un arodslimībām:

- galvenokārt vietējais īpašnieks/-i – 25,0%;
- galvenokārt ārvalstu īpašnieks/-i – 44,6%;
- gan vietējais, gan ārvalstu īpašnieks/-i – 0,0%.

Valsts sektorā šādam apgalvojuma piekrita biežāk nekā vidēji Latvijā (29,3%), bet privātajā sektorā - līdzīgi kā Latvijā kopumā (24,8%).

Rīgas reģionā darba devēji būtiski biežāk uzskata, ka inspektori neveic preventīvas pārbaudes, kamēr Vidzemes un Zemgales reģionos darba devēji tā uzskata krietni retāk:

- Rīgas reģionā – 36,4%;
- Kurzemes reģionā – 22,0%;
- Latgales reģionā – 20,5%;
- Vidzemes reģionā – 13,6%;
- Zemgales reģionā – 11,4%.

Preventīvu aktivitāšu trūkumu biežāk nekā vidēji izceļ visās uzņēmumu grupās, izņemot mikrouzņēmumus, kas varētu liecināt par to, ka ar šo uzņēmumu kategoriju no VDI puses tiek strādāts nedaudz atšķirīgi:

- 1-10 nodarbinātie – 23,0%;
- 11-49 nodarbinātie – 36,6%;
- 50-249 nodarbinātie – 44,1%;
- 250 un vairāk nodarbinātie – 32,9%.

Sadarbības vērtējums ar Valsts darba inspekcijas reģionālajām struktūrvienībām

Atbilstoši iepriekš veiktajos pētījumos izmantotajām metodēm, lai novērtētu kopējo darba devēju viedokli par RVDI pēc pārraudzības teritorijām (reģioniem), visi seši apgalvojumi tika sarindoti secībā, saskaitot iegūtos punktus par katru no tiem. Vislabāk novērtētajam reģionam katrā apgalvojumā tika piešķirts 1 punkts, vissliktāk – 5; katram reģionam tika saskaitīts kopējais punktu skaits – vismazākais kopējais punktu skaits norāda uz no darba devēju viedokļa vislabāk novērtēto reģionu, bet vislielākais – uz vissliktāk novērtēto reģionu (1. tabula).

1. tabula. Darba devēju sniegtais raksturojums par Valsts darba inspekciju, 2018.g.

VDI pārraudzības teritorijas	Inspektori pārbaudi veica formāli		Inspektori ir kompetenti un ziņoši		Ieteikumi ir praktiski pielietojami		Inspektori savā attieksmē bija lietišķi un korekti		Inspektori ir elastīgi savā rīcībā		Inspektori neveic preventīvas pārbaudes		Punktu skaits
	Punkti	Nepiekrīt (%)	Punkti	Piekrīt (%)	Punkti	Piekrīt (%)	Punkti	Piekrīt (%)	Punkti	Piekrīt (%)	Punkti	Nepiekrīt (%)	
Kurzemes reģions	3	69,2	1	99,0	1	98,4	1	98,7	1	65,0	3	59,9	10
Vidzemes reģions	4	61,5	4	88,2	5	81,6	2	91,3	2	62,5	1	76,9	18
Latgales reģions	1	74,5	3	89,7	2	89,5	3	89,7	5	44,4	4	56,9	18
Zemgales reģions	2	74,2	5	85,9	4	81,7	5	86,7	4	45,2	2	71,0	22
Rīgas reģions	5	60,9	2	91,8	3	86,3	4	86,8	3	45,8	5	43,4	22

Bāze: respondenti, kuru uzņēmumā Valsts darba inspekcija pēdējo 3 gadu laikā ir veikusi pārbaudi, n=396

Avots: darba devēju aptauja

Kā redzams tabulā augstāk (1. tabula), šajā pētījumā Kurzemes reģions ir novērtēts visaugstāk, bet Zemgales un Rīgas reģioni – viszemāk. Tas norāda uz izmaiņām salīdzinājumā ar 2013.gadu, kad vislabāk novērtētie reģioni bija Zemgale un Latgale, bet negatīvāk tika vērtēti Rīgas un Kurzemes reģioni. 2010.gadā darba devēji kopumā pozitīvāk vērtēja Vidzemes un Kurzemes reģionus, bet negatīvāk – Rīgas un Latgales reģionus. Savukārt 2006.gadā pirms veiktās VDI reģionālo struktūrvienību un pārraudzības teritoriju reformas (pirms tika samazināts reģionālo struktūrvienību skaits), darba devēji augstāk novērtēja savu sadarbību ar VDI Austrumvidzemes, Latgales un Dienvidu reģionos, zemāk – Rīgas, Ziemeļvidzemes un Kurzemes reģionos. Jāņem vērā, ka kopš pirmā pētījuma 2006.gadā vairākkārt mainījies administratīvi teritoriālais iedalījums, tāpēc precīzi dinamiskā situāciju analizēt nav iespējams.

Pastiprināta uzmanība pievēršama Rīgas reģionam, kurš visos pētījumos identificēts kā problemātisks, kā arī Kurzemes reģionam, kur redzamas biežas rezultātu svārstības. Analizējot katras RVDI virzienus, kuros veikt uzlabojumus, redzams, ka Kurzemes RVDI jāfokuss uz uzmanību uz to, lai pārbaudes nebūtu formālas, bet pēc būtības analizētu darba aizsardzības un darba tiesību prasību ievērošanu un sniegtu ieteikumus pārkāpumu novēršanā, vienlaikus arī liekot uzsvāru uz preventīvajiem pasākumiem. Vidzemes RVDI lielākā uzmanību jāvelta inspektoru kompetences pilnveidei, lai tiktu sniegti praktiski pielietojami ieteikumi, kas pārbaudes padarītu mazāk formālas. Latgales RVDI jāveicina inspektoru elastīgums normu piemērošanā, kas uzlabotu arī preventīvo pasākumu īstenošanu šajā reģionā. Zemgales RVDI lielākā uzmanība nepieciešama inspektoru kompetences pilnveidošanai, kā arī viņu attieksmes maiņai, ieviešot “konsultē vispirms” principu savā darbībā. Savukārt Rīgas RVDI jāfokussējas uz inspektoru darba slodzes līdzsvarošanu, lai būtu iespējams veikt vairāk preventīvu darbību, kā arī iedziļināties katrā pārbaudē, lai tā nebūtu formāla.

Valsts darba inspekcijas inspektoru piedāvātā palīdzība

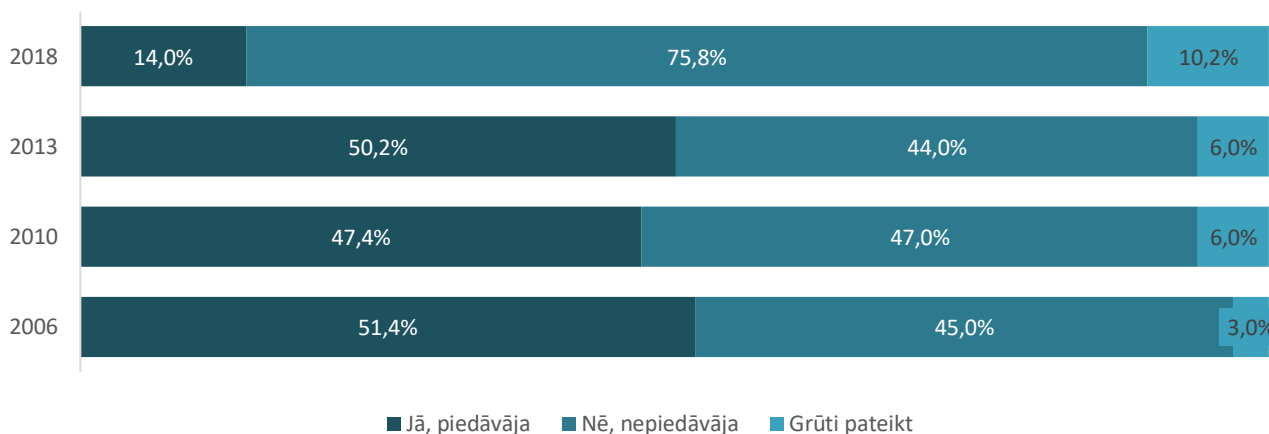
Darba devēju aptauja

Darba devējiem tika uzdots jautājums:

Vai inspektors(i) piedāvāja kādus pakalpojuma veidus Jūsu uzņēmumam/iestādei, lai tas (tā) izpildītu darba aizsardzības prasības?

Ja iepriekšējos pētījumos redzams, ka inspektori piedāvāja palīdzību apmēram pusei aptaujāto darba devēju, tad 2018.gada pētījuma ietvaros šis īpatsvars būtiski samazinājies (4. attēls).

4. attēls. Darba devēju īpatsvars, kuriem VDI inspektori piedāvājuši palīdzību darba aizsardzības prasību izpildei

Bāze: respondenti, kuru uzņēmumā Valsts darba inspekcija pēdējo 3 gadu laikā ir veikusi pārbaudi, 2018.gadā n=396, 2013.gadā n=521, 2010.gadā n=555, 2006.gadā n=552

Avots: darba devēju aptauja

2018.gada aptaujā redzams, ka maz inspektoru ir piedāvājuši uzņēmumam palīdzības veidus, lai tas izpildītu darba aizsardzības un darba tiesību prasības. Tas vērtējams negatīvi, jo viens no VDI pamatuzdevumiem ir sniegt "darba devējiem un darbiniekiem bezmaksas konsultācijas par darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības normatīvo aktu prasībām" [6], tomēr šeit jāņem vērā arī uzdevuma realizācijai pieejamie resursi, kuri joprojām nav pietiekamā apjomā. Tajā pašā laikā iespējams, ka VDI inspektora sniegtā bezmaksas konsultācija no darba devēja puses netiek uztverta kā pakalpojums.

Analizējot darba devēju sniegtās atbildes 2018.gadā, būtiski samazinājies piedāvātās palīdzības biežums gan valsts, gan privātajā sektorā, tomēr joprojām nedaudz biežāk tā tiek piedāvāta valsts sektorā:

- 2018.gadā: valsts sektorā – 14,3%, privātajā sektorā – 12,0%, sabiedriskajā sektorā – 0,0%;
- 2013.gadā: valsts sektorā – 67,7%, privātajā sektorā – 48,4%;
- 2010.gadā: valsts sektorā – 41,2%, privātajā sektorā – 47,6%, sabiedriskajā sektorā – 56,2%.

Salīdzinot rezultātus pa gadiem starp darba devējiem no uzņēmumiem ar vietējiem vai ārvalstu īpašniekiem, novērojamas būtiskas izmaiņas, jo 2018.gadā ceturtdaļai darba devēju no uzņēmumiem ar ārvalstu īpašniekiem tika piedāvāta palīdzība, kamēr respondentiem no uzņēmumiem ar vietējo īpašnieku/-iem – tikai 14,1%, turklāt visās grupās redzams būtisks samazinājums salīdzinājumā ar 2013.gadu:

- 2018.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 14,1%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 25,7%, gan vietējam, gan ārvalstu īpašniekam/-iem – 0,9%;

- 2013.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 50,3%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 40,8%;
- 2010.gadā: galvenokārt vietējam īpašniekam/-iem – 47,7%, galvenokārt ārvalstu īpašniekam/-iem – 22,3%, gan vietējam, gan ārvalstu īpašniekam/-iem – 80,7%.

Dalījumā pēc uzņēmuma dibināšanas gada nedaudz biežāk palīdzība darba aizsardzības un darba tiesību prasību izpildē piedāvāta uzņēmumiem, kas dibināti pirms 1990.gada vai pēdējo 7 gadu laikā:

- 2018.gadā: līdz 1990.gadam – 23,2%, 1991.-1995.g. – 14,1%, 1996.-2000.g. – 8,4%, 2001.-2005.g. – 12,5%, 2006.-2010.g. – 13,2%, no 2011.g. – 16,1%;
- 2013.gadā: 2006.-2010.g. – 29,5%, 2011.-2013.g. – 98,0% (dati par citām uzņēmumu grupām pēc dibināšanas gada no iepriekšējiem pētījumiem nav pieejami);
- 2010.gadā: līdz 1990.g. – 49,3%, 1991.-1995.g. – 49,8%, 1996.-2000.g. – 47,5%, 2001.-2005. – 43,2%, 2006.-2010.g. – 43,4%;
- 2006.gadā: līdz 1990.gadam – 64,6%, 2001.-2005. – 44,3%.

Ja iepriekšējā pētījumā tika konstatēts, ka palīdzība tika piedāvāta būtiski biežāk, fokusējoties uz mikro un mazajiem uzņēmumiem, tad šobrīd tā tiek piedāvāta būtiski retāk, īpaši mazajiem uzņēmumiem, kas vērtējams negatīvi, jo tieši šiem uzņēmumiem ir ierobežoti resursi darba aizsardzības un darba tiesību prasību ieviešanai un VDI palīdzība to ieviešanā ir ar īpaši lielu ietekmi:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 14,6%, 11-49 nodarbinātie – 2,0%, 50-249 nodarbinātie – 21,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 6,2%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 50,0%, 11-49 nodarbinātie – 52,2%, 50-249 nodarbinātie – 47,6%, 250 un vairāk nodarbinātie – 40,1%;
- 2010.gada: 1-10 nodarbinātie – 47,9%, 11-49 nodarbinātie – 46,6%, 50-249 nodarbinātie – 44,5%, 250 un vairāk nodarbinātie – 26,3%;
- 2006.gadā: 1-9 nodarbinātie – 45,6%, 10-49 nodarbinātie – 57,4%, 50-249 nodarbinātie – 70,5%, 250 un vairāk nodarbinātie – 59,5%.

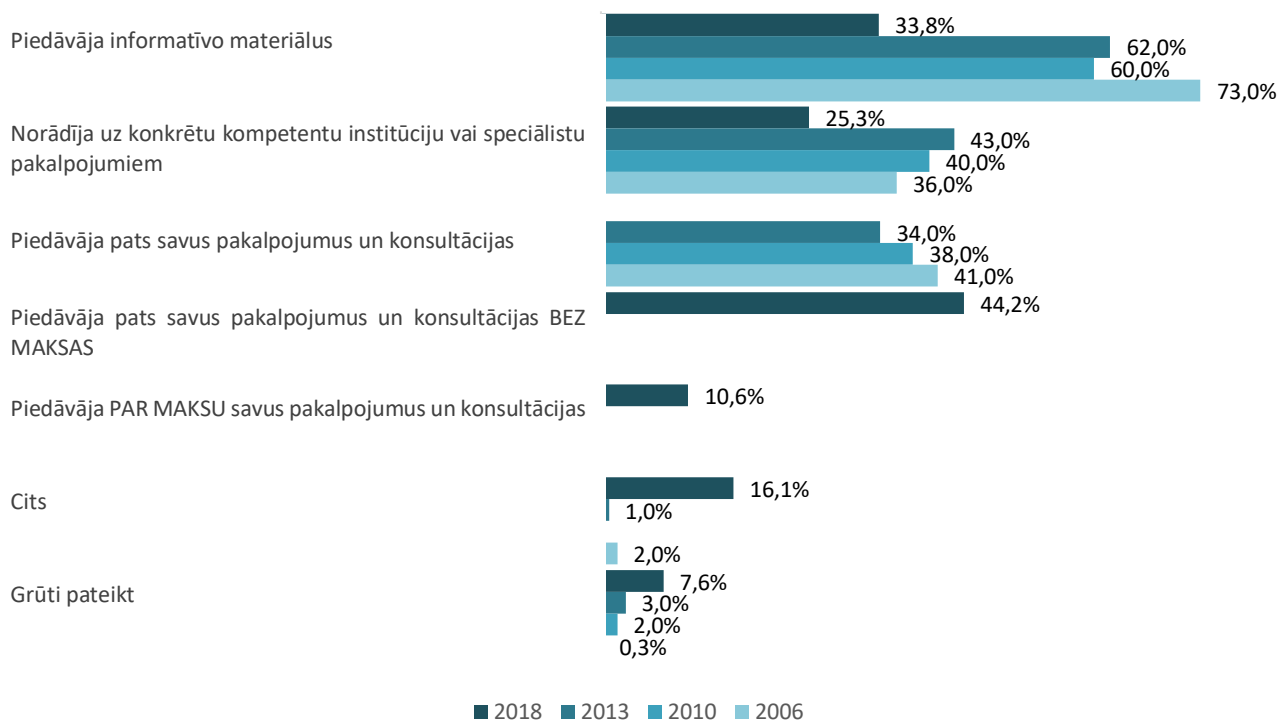
Būtiskas atšķirības starp VDI reģionālo struktūrvienību pārraudzības teritorijām vērojamas, salīdzinot VDI inspektoru piedāvāto palīdzību, jo Rīgas reģionā tā piedāvāta gandrīz 3 reizes biežāk nekā Latgalē:

- Rīgas reģionā – 17,9% (2013.gadā – 36,2%, 2010.gadā – 39,8%);
- Kurzemes reģionā – 16,4% (2013.gadā – 45,6%, 2010.gadā – 49,9%);
- Zemgales reģionā – 13,2% (2013.gadā – 66,6%, 2010.gadā – 44,6%);
- Vidzemes reģionā – 8,2% (2013.gadā – 60,9%, 2010.gadā – 43,0%);
- Latgales reģionā – 6,8% (2013.gadā – 60,1%, 2010.gadā – 64,9%).

Tiem respondentiem, kuri norādīja, ka viņiem VDI inspektori ir piedāvājuši sniegt kādu palīdzības veidu, lai uzņēmums izpildītu darba aizsardzības un darba tiesību prasības, tika uzdots jautājums (5. attēls):

Kurus no sekojošiem pakalpojuma veidiem inspektors(i) Jums piedāvāja?

5. attēls. Darba devēju īpatsvars pēc VDI inspektora piedāvātās palīdzības veida

Bāze: darba devēji, kuriem VDI inspektori piedāvāja kādus pakalpojumus darba aizsardzības un darba tiesību prasību izpildei, 2018.gadā n=48, 2013.gadā n=250, 2010.gadā n=243, 2006.gadā n=317

Avots: darba devēju aptauja

Samazinājies darba devēju īpatsvars, kuriem ir piedāvāti dažādi informatīvie materiāli (piemēram, brošūras un vadlīnijas; samazinājums par 28,2 procentpunktiem), tomēr šī tendence nav viennozīmīgi vērtējama, jo no vienas puses negatīvi ir tas, ka darba devēji netiek nodrošināti ar nepieciešamajiem informatīvajiem materiāliem. Savukārt no otras puses, dažādu informatīvo materiālu, kas ir drukātā formātā, piedāvāšana šobrīd nav tik ļoti būtiska, jo visi materiāli ir pieejami elektroniski, līdz ar to lielāks uzsvars būtu liekams uz to, lai šie materiāli ir viegli atrodamā un pieejami.

Tāpat samazinājies arī to darba devēju īpatsvars, kas ir minējuši, ka inspektors ir norādījis uz konkrētu kompetento institūciju vai speciālistu darba aizsardzības pakalpojumiem (par 17,7 procentpunktiem), kas kopumā vērtējams pozitīvi, jo no VDI inspektoru puses netiek reklamēta vai lobēta kāda konkrēta kompetentā institūcija vai kompetentais speciālists.

Pozitīvi vērtējams tas, ka nedaudz mazāk kā pusei darba devēju tika piedāvātas paša inspektora konsultācijas (44,2% gadījumu bez maksas, 10,6% gadījumu – par maksu). Negatīvi ir tas, ka vairāk nekā 10% konsultācijas piedāvātas par maksu, kas ir pretrunā ar normatīvajos aktos noteiktajām bezmaksas konsultācijām. Šāds aptaujas rezultāts daļēji norāda uz korupcijas riskiem, kas varētu būt saistīti ar VDI inspektoru salīdzinoši zemo atalgojuma līmeni.

Iepriekšējos pētījumos darba devējiem tika uzdots jautājums par to, vai **VDI inspektori piedāvāja paši savus pakalpojumus un konsultācijas**, un bija vērojama tendence darba devēju skaitam, kuriem tika piedāvāts šis palīdzības veids, samazināties (2013.gadā – 34,2%, 2010.gadā – 37,6%, 2006.gadā – 41,5%), taču šobrīd

redzams, ka tas atkal pieaudzis (2018.gadā – piedāvāja pats savus pakalpojumus bez maksas – 44,2% un piedāvāja pats savus pakalpojumus par maksu – 10,6%).

Detalizētāk analizējot 2018.gada datus, vērojams, ka bez maksas inspektori paši savus pakalpojumus biežāk piedāvājuši valsts sektorā, kas ir pretēji 2013.gada aptaujas rezultātiem, tomēr līdzīgi kā pirms tam veiktajos pētījumos:

- 2018.gadā: valsts sektorā – 97,3% (n=4), privātajā sektorā – 41,5% (n=44);
- 2013.gadā: valsts sektorā – 25,5%, privātajā sektorā – 35,4%;
- 2010.gadā: valsts sektorā – 76,0%, privātajā sektorā – 34,1%;
- 2006.gadā: valsts sektora – 61,4%, privātajā sektorā – 39,7%.

2018.gadā būtiski biežāk VDI inspektoru bezmaksas konsultācijas piedāvātas lielajiem uzņēmumiem:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 42,9%, 11-49 nodarbinātie – 65,1%, 50-249 nodarbinātie – 50,0%, 250 un vairāk nodarbinātie – 95,5%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 35,9%, 11-49 nodarbinātie – 27,6%, 50-249 nodarbinātie – 37,2%, 250 un vairāk nodarbinātie – 44,1%;
- 2010.gadā: 1-10 nodarbinātie – 35,3%, 11-49 nodarbinātie – 42,0%, 50-249 nodarbinātie – 63,3%, 250 un vairāk nodarbinātie – 30,6%;
- 2006.gadā: 1-9 nodarbinātie – 42,4%, 10-49 nodarbinātie – 37,8%, 50-249 nodarbinātie – 46,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 38,9%.

Pēc VDI reģionālo struktūrvienību pārraudzības teritoriju iedalījuma redzams, ka būtiski pieaudzis to darba devēju īpatsvars, kuriem VDI inspektori piedāvājuši bezmaksas palīdzību Zemgales, Kurzemes un Latgales reģionos, bet būtiski samazinājies Vidzemes reģionā:

- Zemgales reģionā – 63,5% (2013.gadā – 33,9%, 2010.gadā – 53,8%);
- Kurzemes reģionā – 61,1% (2013.gadā – 23,9%, 2010.gadā – 36,4%);
- Latgales reģionā – 54,9% (2013.gadā – 36,8%, 2010.gadā – 29,6%);
- Rīgas reģionā – 35,1% (2013.gadā – 31,6%, 2010.gadā – 36,1%);
- Vidzemes reģionā – 7,4% (2013.gadā – 47,1%, 2010.gadā – 41,3%).

Salīdzinot datus pēc uzņēmuma dibināšanas gada, izteiktas tendences nav redzamas, tomēr kopš 2013.gada pētījuma pieaudzis darba devēju īpatsvars, kuri saņēmuši bezmaksas konsultācijas piedāvājumu (izņemot 2006.-2010.g. dibināto uzņēmumu grupā):

- 2018.gadā: līdz 1990.g. – 49,7%, 1991.g.-1995.g. – 32,0%, 1996.g.-2000.g. – 44,5%, 2001.g.-2005.g. – 71,7%, 2006.g.-2010.g. – 0,0%, no 2011.g. – 70,0%;
- 2013.gadā: līdz 1990.g. – 31,4%, 1991.g.-1995.g. – 26,9%, 1996.g.-2000.g. – 24,6%, 2001.g.-2005.g. – 48,5%, 2006.g.-2010.g. – 54,0%, 2011.g.-2013.g. – 0,0%;
- 2010.gadā: līdz 1990.g. – 78,4%, 1991.-1995.g. – 32,0%, 1996.-2000.g. – 55,1%, 2001.-2005.- 19,4%, 2006.-2010.g. – 5,1%;
- 2006.gadā: līdz 1990.g. – 30,5%, 1991.-1995.g. – 37,6%, 1996.-2000.g. – 43,3%, 2001.-2005.g. – 47,8%.

Analizējot nozaru griezumā, arī nav redzamas nozares, kurās izteikti tiktu piedāvātas bezmaksas konsultācijas no VDI inspektoru puses:

- 2018.gadā: ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes (83,7%), būvniecības (53,0%), pārtikas produktu un dzērienu ražošanas (50,0%) un veselības un sociālās aprūpes nozarē (50,0%);
- 2010.gadā: veselības un sociālās aprūpes (98,4%), metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošanas (64,3%), papīra, papīra izstrādājumu un poligrāfijas (56,7%) un koksnes, koka un korķa izstrādājumu mēbeļu ražošanas nozarē (55,3%);

- 2006.gadā: ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes (63,4%), metālu, metālizstrādājumu, iekārtu mehānismu ražošanas (59,0%) un izglītības nozarē (57,8%).

Darba devēju aptaujā kā viens no atbilžu variantiem jautājumam, kurus no sekojošiem palīdzības veidiem inspektors(i) Jums piedāvāja, bija ***norādīja uz konkrētu kompetentu institūciju vai speciālistu***. Šo variantu atzīmējuši:

- 2018.gadā – 25,3% (11 respondenti);
- 2013.gadā – 42,9%;
- 2010.gadā – 40,1%;
- 2006.gadā – 38,3%.

Dati norāda uz to, ka būtiski retāk inspektori norādījuši uz konkrētu kompetentu institūciju iespējamo iesaisti.

Salīdzinot ar 2013.gada aptaujas rezultātiem, nevienam no aptaujātajiem darba devējiem valsts sektorā šāds palīdzības veids netika piedāvāts, tāpat arī būtiski retāk to piedāvāja privātā sektora darba devējiem:

- 2018.gadā: valsts sektorā – 0,0%, privātajā sektorā – 26,6%;
- 2013.gadā: valsts sektorā – 61,3%, privātajā sektorā – 40,2%;
- 2010.gadā: valsts sektorā – 16,7%, privātajā sektorā – 42,2%;
- 2006.gadā: valsts sektora – 54,1%, privātajā sektorā – 34,1%.

Visvairāk šāda veida palīdzība tika piedāvāta mikrouzņēmumiem, kuriem iespējams piesaistīt kompetentos speciālistus arī bīstamajās nozarēs vai pašam darba devējam iespējams ieviest darba aizsardzības prasības (ja nodarbināto skaits nepārsniedz 5):

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 27,3%, 11-49 nodarbinātie – 0,0%, 50-249 nodarbinātie – 0,0%, 250 un vairāk nodarbinātie – 4,5%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 40,9%, 11-49 nodarbinātie – 50,4%, 50-249 nodarbinātie – 37,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 15,3%;
- 2010.gadā: 1-10 nodarbinātie – 41,7%, 11-49 nodarbinātie – 37,2%, 50-249 nodarbinātie – 21,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 40,7%;
- 2006.gadā: 1-9 nodarbinātie – 28,0%, 10-49 nodarbinātie – 47,2%, 50-249 nodarbinātie – 45,2%, 250 un vairāk nodarbinātie – 39,6%.

Vidzemes, Kurzemes un Zemgales reģionos VDI inspektori biežāk nekā vidēji norādīja uz iespēju piesaistīt kompetento institūciju vai speciālistu, bet retāk šāds ieteikums sniegts darba devējiem Rīgas reģionā:

- Vidzemes reģionā – 51,8% (2013.gadā – 78,8%, 2010.gadā – 37,6%);
- Kurzemes reģionā – 38,9% (2013.gadā – 49,7%, 2010.gadā – 33,1%);
- Zemgales reģionā – 36,5% (2013.gadā – 40,7%, 2010.gadā – 37,6%);
- Rīgas reģionā – 17,6% (2013.gadā – 28,1%, 2010.gadā – 35,9%);
- Latgales reģionā – 0,0% (2013.gadā – 40,9%, 2010.gadā – 51,0%).

Latgales reģionā bijis salīdzinoši augsts to darba devēju īpatsvars, kuri uz jautājumu par pakalpojumu veidiem, ko VDI inspektors viņiem piedāvājis, nav varējuši sniegt atbildi (37,0% - grūti pateikt/nav atbildes), un neviens darba devējs nav atbildējis, ka viņam VDI inspektors ieteicis piesaistīt konkrētu kompetento institūciju vai speciālistu (uz jautājumu kopā atbildēja 6 respondenti no Latgales reģiona).

Salīdzinot visu četru pētījumu rezultātus sadalījumā pēc uzņēmuma vecuma, nav novērojamas izteiktas tendences kādai uzņēmumu grupai biežāk no VDI inspektoriem saņemt norādījumu uz konkrētu kompetentu institūciju vai speciālistu:

- 2018.gadā: līdz 1990.g. – 50,3%, 1991.-1995.g. – 14,2%, 1996.-2000.g. – 0,0%, 2001.-2005.g. – 28,3%, 2006.-2010.g. – 31,8%, no 2011.g. – 24,7%;
- 2013.gadā: līdz 1990.g. – 69,6%, 2001.-2005.g. – 51,4%, 2006.-2010.g. – 56,4%;
- 2010.gadā: līdz 1990.g. – 12,3%, 1991.-1995.g. – 44,1%, 1996.-2000.g. – 32,9%, 2001.-2005.g. – 33,8%, 2006.-2010.g. – 91,0%;
- 2006.gadā: līdz 1990.g. – 42,1%, 1991.-1995.g. – 46,8%, 1996.-2000.g. – 28,2%, 2001.-2005.g. – 33,7%.

Analizējot nozaru griezumā, arī nav redzamas nozares, kurās izteikti tiktu piedāvāts šāds ieteikums no inspektoru puses:

- 2018.gadā: būvniecības (44,8%), tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas (34,9%) un lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē (29,2%);
- 2013.gadā: zivsaimniecības (82,0%), lauksaimniecības un mežsaimniecības (73,2%), papīra, papīra izstrādājumu ražošanas, poligrāfijas nozarē (68,1%);
- 2010.gadā: elektroenerģijas, gāzes apgādes un siltumapgādes (69,2%) un pārtikas produktu un dzērienu ražošanas nozarē (61,9%);
- 2006.gadā: koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošanas (40,9%), metālu, metālizstrādājumu, iekārtu mehānismu ražošanas (50,5%), pārtikas produktu un dzērienu ražošanas (39,0%), būvniecības (42,5%), izglītības (51,0%), veselības un sociālās aprūpes nozarē (46,5%).

Darba devēju aptaujā vēl viens no atbilstošajiem variantiem jautājumam, kurus no sekojošiem palīdzības veidiem inspektors(i) Jums piedāvāja, bija **piedāvāja informatīvos materiālus (brošūras, vadlīnijas)**. Šo variantu atzīmējuši:

- 2018.gadā – 33,3% (jeb 16 respondenti);
- 2013.gadā – 61,6%;
- 2010.gadā – 60,4%;
- 2006.gadā – 73,5%.

Dati norāda uz to, ka būtiski retāk inspektori piedāvājuši informatīvos materiālus.

Detalizētāk analizējot 2018.gada datus, vērojams, ka gandrīz vienmēr valsts sektora darba devējiem piedāvāti informatīvie materiāli, kamēr privātajā sektorā – tikai trešdaļā gadījumā, turklāt šādiem rezultātiem trūkst skaidrojuma, jo iepriekšējos gados šajos sektoros salīdzinoši vienlīdz bieži tika piedāvāti šie materiāli:

- 2018.gadā: valsts sektorā – 97,3%, privātajā sektorā – 30,6%;
- 2013.gadā: valsts sektorā – 55,1%, privātajā sektorā – 62,7%;
- 2010.gadā: valsts sektorā – 53,8%, privātajā sektorā – 62,3%.

2018.gada rezultāti parāda, ka informatīvie materiāli piedāvāti trešdaļai aptaujāto mikrouzņēmumu (pārējās uzņēmumu grupās atbildējis neliels respondentu skaits, tāpēc dati netiek analizēti):

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 34,5% (N=39), 11-49 nodarbinātie – 69,4% (N=3), 50-249 nodarbinātie – 2,4% (N=4), 250 un vairāk nodarbinātie – 95,5% (N=2);

- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 60,1%, 11-49 nodarbinātie – 66,3%, 50-249 nodarbinātie – 66,9%, 250 un vairāk nodarbinātie – 36,0%;
- 2010.gadā: 1-10 nodarbinātie – 62,4%, 11-49 nodarbinātie – 53,3%, 50-249 nodarbinātie – 49,5%, 250 un vairāk nodarbinātie – 65,4%.

Biežāk nekā vidēji šādu palīdzību piedāvājuši VDI inspektori Zemgales, Vidzemes un Kurzemes reģionos, bet retāk – Latgales un Rīgas:

- Zemgales reģionā – 61,2% (2010.gadā – 67,7%);
- Vidzemes reģionā – 59,7% (2010.gadā – 73,3%);
- Kurzemes reģionā – 43,2% (2010.gadā – 65,2%);
- Latgales reģionā – 21,1% (2010.gadā – 55,2%);
- Rīgas reģionā – 20,7% (2010.gadā – 53,0%).

Sadalījumā pēc uzņēmuma dibināšanas gada nav vērojamas izteiktas tendences:

- 2018.gadā: līdz 1990.g. – 37,8%, 1991.-1995.g. – 17,9%, 1996.-2000.g. – 12,2%, 2001.-2005. – 71,7%, 2006.-2010.g. – 64,1%, no 2011.g. – 15,4%;
- 2013.gadā: līdz 1990.g. – 50,9%, 2001.g.-2005.g. – 59,9%, 2006.g.-2010.g. – 48,3%;
- 2010.gadā: līdz 1990.g. – 58,3%, 1991.-1995.g. – 63,4%, 1996.-2000.g. – 59,5%, 2001.-2005.- 78,1%, 2006.-2010.g. – 4,9%.

Arī pa nozarēm izmaiņas vērojamas gadu no gada, neiezīmējoties konkrētām nozarēm, kurās biežāk tiek piedāvāti informatīvie materiāli:

- 2018.gadā: metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošanā, izņemot mašīnas un iekārtas (75,6%), tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanā (59,9%), būvniecībā (55,1%);
- 2013.gadā: zivsaimniecībā (97,0%), veselības un sociālajā aprūpē (82,1%), kā arī lauksaimniecībā un mežsaimniecībā (69,4%);
- 2010.gadā: papīra, papīra izstrādājumu ražošanas un poligrāfijas nozarē (96,9%) un tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas nozares uzņēmumos (88,1%).

Papildus tam aptaujas laikā darba devējiem tika uzdots jautājums:

Vai Jūs (Jūsu uzņēmums/iestāde) inspektoram sniedzāt kādu finansiālu vai materiālu atlīdzību par viņa sniegtajiem pakalpojumiem?

Kopumā tas darīts tikai ļoti retos gadījumos:

- 2018.gadā – 1,5% (N=6; no Rīgas un Kurzemes reģioniem);
- 2013.gadā – 0,6%;
- 2010.gadā – 1,3%;
- 2006.gadā – 3,0% gadījumu.

Tātad šādu gadījumu skaits ir palielinājies salīdzinājumā ar 2013.gadu, kas ir vērtējams negatīvi, jo inspektori nedrīkst sniegt maksas konsultācijas. Tā kā darba devēju skaits, kuri ir atzīmējuši šādus gadījumus, ir neliels, tad padziļināta analīze šim jautājumam netika veikta, bet tika izveidots hipotētisks uzņēmuma profils, kurš sniedza finansiālu vai materiālu atlīdzību VDI inspektoram par viņa sniegtajiem pakalpojumiem – uzņēmums, kurš pārstāv metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošanas nozari, no Rīgas reģiona, ar 50-249 nodarbinātajiem, kas ir dibināts pēc 2011.gada.

Darba aizsardzības speciālistu vērtējums par Valsts darba inspekciju

Darba aizsardzības speciālistu aptaujas rezultāti

DAS, kuri ir sadarbojušies ar VDI pēdējo 3 gadu laikā, aptaujas laikā tika uzdoti jautājumi par VDI darbību un tās novērtējumu. Respondentiem tika lūgts novērtēt 13 apgalvojumus, balstoties uz notikušo sadarbību (6. attēls). Dinamikā rezultātus ir iespējams tikai salīdzināt ar 2006.gada un 2010.gada pētījumiem, jo 2013.gada pētījuma ietvaros šāda aptauja netika veikta.

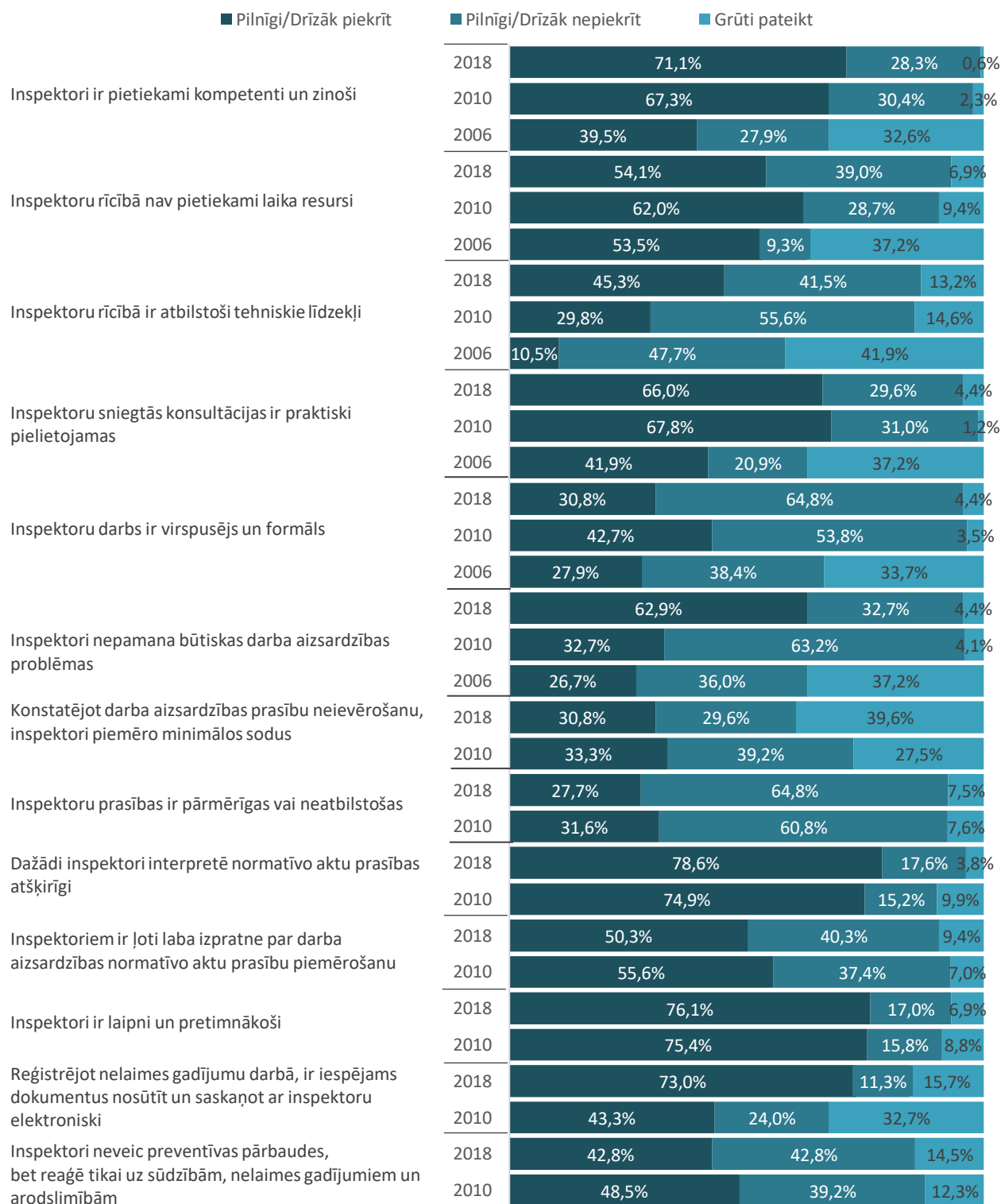
2018.gada pētījuma aptaujā lielākā daļa DAS uzskata, ka inspektori ir pietiekami zinoši, viņi tiek raksturoti kā laipni un pretimnākoši un sniegtās konsultācijas ir praktiski pielietojamas. Kopumā būtiski mazāks DAS īpatsvars inspektoru darbību vērtē kā virspusēju un formālu, tomēr gadījumos, kad pieeja bijusi formāla, tas varētu būt skaidrojams ar inspektoru rīcībā esošiem nepietiekamiem laika resursiem. Tāpat vairums DAS uzskata, ka inspektoru prasības nav pārmērīgas vai neatbilstošas, tomēr ceturtdaļa aptaujāto tam nepiekrīt. Tieši šie gadījumi būtu jāizpēta vairāk, lai secinātu, kuras tieši prasības tiek interpretētas kā pārmērīgas vai neatbilstošas. Būtisks uzlabojums novērojams savstarpējā komunikācijā nelaimes gadījumu reģistrēšanas gadījumos, jo ir iespējams dokumentus nosūtīt un saskaņot ar inspektoru elektroniski, kas ietaupa gan DAS, gan VDI inspektoru laiku un citus resursus.

Kā būtiskākās problēmas VDI inspektoru darbībā tiek identificēta nespēja pamanīt būtiskas darba aizsardzības problēmas, atšķirīga normatīvo aktu prasību interpretēšana, kādēļ arī pašiem DAS ir apgrūtināta to ieviešana uzņēmumos. Turklāt abi šie apgalvojumi novērtēti negatīvāk, salīdzinot ar iepriekš veikto pētījumu, kas skaidrojams ar lielo VDI inspektoru mainību, kā arī pašu DAS kompetences palielināšanos. Uz to norāda arī tas, ka tikai nedaudz vairāk kā puse respondentu atzinuši, ka inspektoriem ir ļoti laba izpratne par darba aizsardzības normatīvo aktu prasību piemērošanu.

Savukārt pretrunīgs viedoklis DAS ir par to, ka inspektoru rīcībā ir atbilstoši tehniskie līdzekļi, kā arī vai viņi veic preventīvas pārbaudes, vai tikai reaģē uz sūdzībām, nelaimes gadījumiem un arodslimībām. Tāpat DAS nav konkrēts viedoklis par to, vai, konstatējot darba aizsardzības prasību neievērošanu, inspektori piemēro minimālos sodus, kas liecina par DAS izpratnes trūkumu, par to, kādi soda mēri kopumā būtu piemērojami dažādu pārkāpumu gadījumā.

Šie kopumā neviennozīmīgie rezultāti liecina, ka DAS saskaras ar inspektoriem, kuriem ir dažāds zināšanu un pieredzes līmenis, tāpēc arī inspektoru attieksme un pieeja ir atšķirīga. Tādēļ nepieciešams turpināt inspektoru savstarpējo pieredzes apmaiņu par dažādu normatīvo aktu piemērošanu uzņēmumos, konstatējot darba aizsardzības normatīvu pārkāpumus, lai VDI pārstāvju pieeja visos gadījumos būtu konsekventa, sekmētu DAS, darba devēju un nodarbināto izpratni, par to kad un kādas normatīvo aktu prasības ir piemērojamas.

6. attēls. Darba aizsardzības speciālistu īpatsvars, novērtējot dažādus Valsts darba inspekcijas darbības aspektus

Bāze: darba aizsardzības speciālisti, kas sadarbojušies ar VDI pēdējo 3 gadu laikā, 2018.gadā n=159, 2010.gadā n=171, 2006.gadā n=86

Avots: darba aizsardzības speciālistu aptauja

2018.gada aptaujā DAS, kuri ir sadarbojušies ar VDI pēdējo 3 gadu laikā, tika lūgts novērtēt to:

Kā, Jūsprāt, pēdējā gada laikā Valsts darba inspekcijas darbība ir mainījusies?

11,9% aptaujāto DAS uzskatījuši, ka darbība ir būtiski uzlabojusies, un 32,1%, ka tā ir uzlabojusies tikai nedaudz. Liela daļa DAS uzskatījuši, ka VDI darbībā pēdējā gada laikā nav bijušas nekādas izmaiņas (2018.gadā – 27,7%). Negatīvi par izmaiņām institūcijā ir izteikušies tikai 6 respondenti jeb 3,8% respondentu, kuri uzskata, ka darbība ir nedaudz vai pat būtiski pasliktinājusies. Diemžēl viena ceturtdaļa no respondentiem (2018.gadā – 24,5%), kuriem tika uzdots šis jautājums, atzīmējuši, ka uz šo jautājumu ir grūti atbildēt. Šādi dati nav atainoti 2006.gada un 2010.gada pētījumos, kad šāda aptauja tika veikta, tādēļ šos rezultātus nav iespējams analizēt dinamikā.

Darba aizsardzības speciālistu fokusa grupu diskusijas rezultāti

Kopumā DAS fokusgrupu diskusiju dalībnieki vērtē sadarbību ar VDI kā ne pārāk kvalitatīvu un saista to ar VDI inspektoru pieredzes un kompetences trūkumu. Diskusijās piedalījās 11 DAS, 2 pārstāvji no kompetentajām institūcijām, 2 kompetentie speciālisti un 1 persona, kas pārstāv gan kompetento institūciju, gan piedāvā kompetentā speciālista pakalpojumus (kopā 16 personas). Vairums dalībnieku norāda arī uz to, ka VDI nav tendēti uz sadarbību. Ja DAS ir nepieciešamas konsultācijas, tad DAS nevērsīsies pie VDI, jo konsultācijai, visticamāk, sekos pārbaude. Starp DAS un VDI speciālistiem nav savstarpējā uzticībā balstītas attiecības, un tas ietekmē DAS vēlmi sadarboties un dalīties savās zināšanās ar VDI.

“... man ir bijuši specifiski jautājumi, bet, cik man ir bijuši jautājumi, man nav bijis, kas varētu atbildēt uz konkrētiem, niansētiem jautājumiem. ... vērtējam diezgan zemu. ... Kompetences ... Pieredzes [trūkums]. ... Iedomība. ... pat nemēģina iedzīlīnāties.” (Komentāra autors: kompetentā institūcija, turpmāk – KI, kompetentais speciālists, turpmāk – KS)

Daļa diskusiju grupu dalībnieku kā sliktu piemēru izceļ Jēkabpili. Savukārt kā labos piemērus daļa izceļ Rīgu un Zemgali. Rīgā VDI pārstāvji noslogotības dēļ ir ļoti konkrēti un atvērti uz konstruktīvu dialogu. Savukārt Zemgalē sadarbību veicina VDI reģionālās struktūrvienības vadības attieksme, kas nevērtē uzņēmumu darbību tikai pēc to dokumentācijas, bet reālās situācijas, ir ieinteresēta sniegt konsultācijas un uzlabot visu iesaistīto pušu situāciju.

“Rīgā ir krietni labāk nekā, piem., Siguldā vai Valmierā.” (KS)

“[Rīgā] mēs runājam tikai par lietu, un viss ir adekvāti un normāli. Man ir [apkalpošanā] visa Latvija. Mazajās pilsētiņās viņiem [VDI darbiniekiem] laikam nav ko darīt. ... Kad ir kaut kas noticis, tad tiek izķidāts viss, ko vajag un ko nevajag. Vai tā ir kompetences parādīšana, vai kas tas ir, es nezinu.” (DAS)

“... ja salīdzina [reģionālās VDI struktūrvienības], Sigulda ir sliktāka nekā Rīga, bet Zemgale labāka nekā Rīga.” (KS), (KI)

“Rēzekne ir vājprāts.” (DAS)

“Jelgavā bija labi.” (DAS)

“[Reģionos] darba devējs pārsvarā ir nelabais, sliktais, kas kaut ko mēģina [nelikumīgu].” /DAS viedoklis par VDI struktūrvienību attieksmi pret klientu/

Diskusiju grupu dalībnieki uzskata, ka sadarbību varētu uzlabot, ja VDI ietvaros tiktu sakārtoti iekšējie procesi un procedūras, tādējādi veidojot un pielietojot arī vienotus principus kontroles un uzraudzības jautājumos, jo, piemēram, nelaimes gadījumu aktu pieņemšanas kārtība atšķiras katrā reģionālajā VDI. Būtu nepieciešams uzlabot VDI amatpersonu (inspektoru) kompetences, jo, pēc diskusiju dalībnieku domām, VDI darbinieki nespēj sniegt atbildes uz proporcionāli pārāk daudz jautājumiem.

“... nepatīk tas, ka inspekcijā iet uz sodu piemērošanu, nevis uz prevenciju.” (DAS)

"[Tomēr] arvien vieglāk ir nodot nelaimes gadījumu aktus. Vairs nav tik dumjas un muļķīgas atpakaļ mešanas." (KS), (KI) "Vienota izpratne viņiem ir parādījusies." (KI)

"[Vajadzētu uzlabot] kompetenci un iekšējo procedūru vienotību. [Piemēram,] nelaimes gadījuma akta pieņemšana, tad visur visā mūsu valstī, visās inspekcijās nelaimes gadījuma akta pieņemšanai ir jābūt pēc vienotas procedūras." (KS), (KI)

"[Vajadzētu uzlabot] kompetenci, jo ir pārāk daudz jautājumu, uz kuriem viņi nevar atbildēt." (KS)

"... vairāk patiktos, ja viņiem būtu izstrādātas vadlīnijas visā lielajā Darba inspekcijā, un visi stāstītu vienādu runu. ... katrs skaidro kaut ko savādāk." (DAS)

"... lai varētu veikt uzraudzību, ir jāsaprot ražošanas tehnoloģija, jo tehnoloģijas procesā bieži parādās tie riski, kas ir būtiski, bet, ja tu pieej tikai pēc noteikumu punkta, tad tas bieži vien nav objektīvi." (DAS)

"... Nav reāla izprašana par tehnoloģisko procesu!" (KI)

Daļa diskusijas dalībnieku uzskata, ka VDI amatpersonu vidū ir zems kompetences līmenis, jo institūcijā ir zems atalgojums un līdz ar to arī zemas izglītības prasības.

"Palielinām algu [VDI darbiniekiem], un tad ies saprātīgi, ... cilvēki strādāt, kas ir ar pietiekošu izglītību un kompetenci." (KS)

Nodarbināto vērtējums par Valsts darba inspekciju

Nodarbināto aptauja

Pētījuma laikā nodarbinātajiem tika uzdots jautājums:

Vai kādreiz ir bijuši gadījumi, kad Jūs vai kāds cits Jūsu uzņēmuma/iestādes darbinieks ir vērsies ar konkrētu sūdzību, problēmu Valsts darba inspekcijā?

Dinamikā redzams, ka kopumā respondentu īpatsvars, kas norādījis uz sūdzību iesniegšanu VDI, ir bijis neliels, turklāt 2018.gadā tas ir bijis viszemākais salīdzinājumā ar iepriekšējiem pētījumiem:

- 2018.gadā – 4,5%;
- 2013.gadā – 8,0%;
- 2010.gadā – 5,4%;
- 2006.gadā – 5,7%.

Visticamāk nodarbinātie ir nepietiekami informēti par iespēju sūdzēties VDI darba aizsardzības vai darba tiesību normatīvo aktu pārkāpumu gadījumā viņu darba vietā, kā arī, iespējams, ka šādi jautājumi viņu darba vietā ar darba devēju vai DAS tiek operatīvāk un labāk atrisināti kā iepriekš.

Līdzīgi kā visos iepriekšējos pētījumos, arī 2018.gadā vērojama tendence – jo lielāks nodarbināto skaits uzņēmumā, jo biežāk minētas sūdzības, tomēr kopējā nodarbināto īpatsvara, kuru uzņēmumā/iestādē kāds darbinieks vērsies ar sūdzību VDI, tendence uzrāda, ka nodarbinātie retāk fiksē situācijas, ka būtu notikusi vēršanās ar sūdzību VDI :

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 3,4%, ar 11-49 nodarbinātie – 3,4%, ar 50-249 nodarbinātie – 6,3%, ar 250 un vairāk nodarbināto – 7,6%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 4,5%, ar 11-49 nodarbinātie – 6,4%, ar 50-249 nodarbinātie – 9,3%, ar 250 un vairāk nodarbināto – 16,1%;
- 2010.gadā: 1-10 nodarbinātie – 4,8%, ar 11-49 nodarbinātie – 6,7%, ar 50-249 nodarbinātie – 11,5%, ar 250 un vairāk nodarbināto – 11,8%;

- 2006.gadā: 1-9 nodarbinātie – 3,1%, ar 10-49 nodarbinātie – 4,0%, ar 50-249 nodarbinātie – 7,7%, ar 250 un vairāk nodarbināto – 10,2%.

Uz to, ka viņu uzņēmumos notikusi vērtšanās ar sūdzību un iesniegumu VDI, visbiežāk norādījuši nodarbinātie šādās nozarēs:

- 2018.gadā: veselības un sociālās aprūpes (10,1%), koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošanas (6,5%), metālu, gatavo metālizstrādājumu (6,5%), zivsaimniecības (5,6%) un apstrādes rūpniecības (5,3%);
- 2013.gadā: koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošanas (14,7%), būvniecības (11,7%) un pārtikas produktu un dzērienu ražošanas (11,4%);
- 2010.gadā: tekstilizstrādājumu un apģērbu ražošanas (20,9%), metālu, gatavo metālizstrādājumu ražošanas (14,4%), ieguves rūpniecības un karjeru izstrādes (12,7%);
- 2006.gadā: apstrādes rūpniecības (8,7%), koksnes, koka un korķa izstrādājumu, mēbeļu ražošanas (9,4%), elektroenerģijas, gāzes un ūdens apgādes (7,9%).

Aptaujā lielākais respondentu īpatsvars sūdzību iesniegšanu VDI minējis šajos reģionos:

- 2018.gadā – Vidzemes RVDI (6,2%), Rīgas RVDI (4,9%), Kurzemes RVDI (4,0%), Latgales reģionā (3,8%), Zemgales reģionā (3,0%);
- 2013.gadā – Rīgas RVDI (9,6%);
- 2010.gadā – Kurzemes RVDI (6,3%);
- 2006.gadā – VDI Dienvidu reģionā (pēc tā brīža reģionālā dalījuma, 11,5%).

Nodarbinātajiem tika uzdots jautājums:

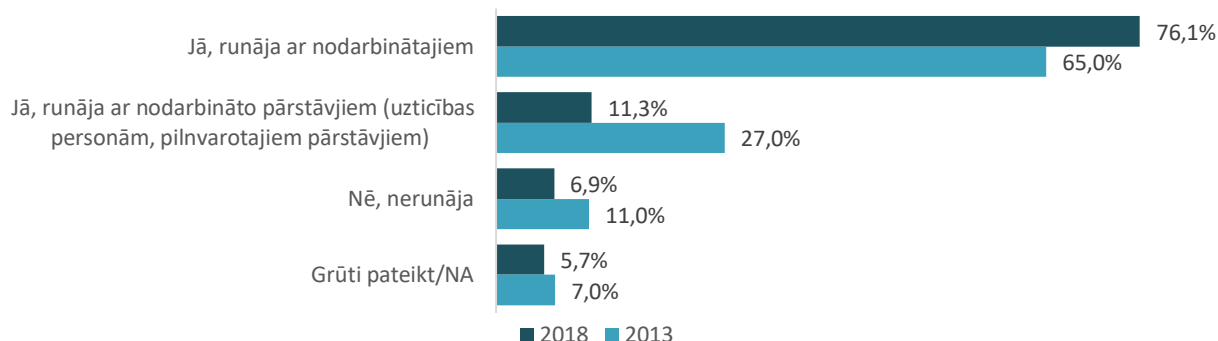
Vai inspektors ieradās Jūsu uzņēmumā, lai noskaidrotu situāciju?

Atbilstoši respondentu domām, 2018.gadā 59,5%, 2013.gadā 63,2%, 2010.gadā 64,0%, bet 2006.gadā 65,6% gadījumu inspektors apmeklēja uzņēmumu, kas liecina, ka vērojama negatīva tendence dinamikā. Lai gan visos iepriekšējos pētījumos gandrīz visās nozarēs pēc nodarbināto domām inspektors uzņēmumus ir apmeklējis biežāk nekā nav apmeklējis, tālāku analīzi pa nozarēm nav iespējams veikt nelielā respondentu skaita dēļ katrā no nozarēm.

Tāpat kā 2013.gada aptaujas laikā, arī 2018.gadā nodarbinātajiem tika uzdots jautājums (7. attēls):

Vai inspektors pārbaudes laikā runāja ar nodarbinātajiem vai viņu pārstāvjiem?

7. attēls. Nodarbināto īpatsvars, vērtējot, vai VDI inspektori pārbaudes laikā runājuši ar nodarbinātajiem

Bāze: nodarbinātie, kuru uzņēmumā Valsts darba inspekcijas inspektors ieradās pēc uzņēmuma nodarbinātā vēršanās ar konkrētu sūdzību, problēmu Valsts darba inspekcijā, 2018.gadā n=68, 2013.gadā n=117

Avots: nodarbināto aptauja

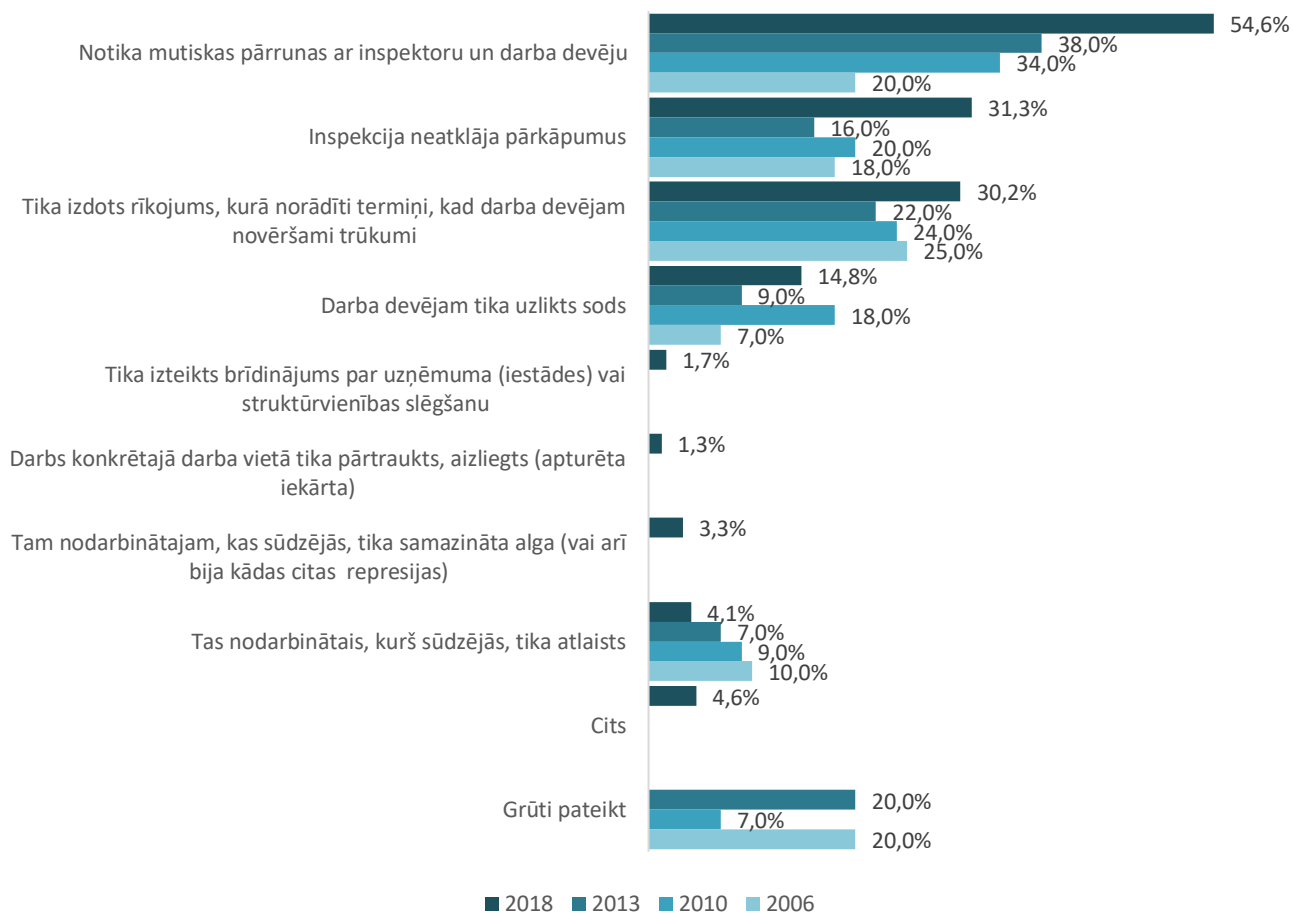
Atšķirībā no 2013.gada, kad atbilde, ka saruna ar nodarbinātajiem vai viņu pārstāvjiem nav notikusi, biežāk minēta lielākos uzņēmumos, 2018.gadā vērojama apgriezta tendence – mazajos uzņēmumos biežāk VDI inspektors nav runājis ar nodarbinātajiem vai viņu pārstāvjiem:

- 2018.gadā: 1-10 nodarbinātie – 18,3%, 11-49 nodarbinātie – 8,7%, 50-249 nodarbinātie – 6,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 0,0%;
- 2013.gadā: 1-10 nodarbinātie – 7,7%, 11-49 nodarbinātie – 10,4%, 50-249 nodarbinātie – 11,8%, 250 un vairāk nodarbinātie – 15,0%).

Šādai rezultātu dinamikai nav skaidrojuma, tomēr daļēji iespējams, ka VDI inspektoru apsekojums uzņēmumā noticis laikā, kad nodarbinātajam nav darba laiks (piemēram, ja uzņēmumā ir maiņu darbs) vai arī nodarbinātais inspektoru apsekojuma laikā bijis darba norīkojumā ārpus darba vietas (piemēram, preču piegādē klientiem).

Veiktās darbības pēc uzņēmuma nodarbinātā vēršanās ar konkrētu sūdzību, problēmu VDI un sekojošie inspektora apsekojumi ir redzami attēlā zemāk (8. attēls).

8. attēls. Nodarbināto īpatsvars aptaujas atbildēs par Valsts darba inspekcijas pārbaudes rezultātiem uzņēmumos pēdējā apsekojuma laikā

Bāze: nodarbinātie, kuru uzņēmumā Valsts darba inspekcijas inspektors ieradās pēc uzņēmuma nodarbinātā vēršanās ar konkrētu sūdzību, problēmu Valsts darba inspekcijā, 2018.gadā n=68, 2013.gadā n=117, 2010.gadā n=129, 2006.gadā n=94

Avots: nodarbināto aptauja

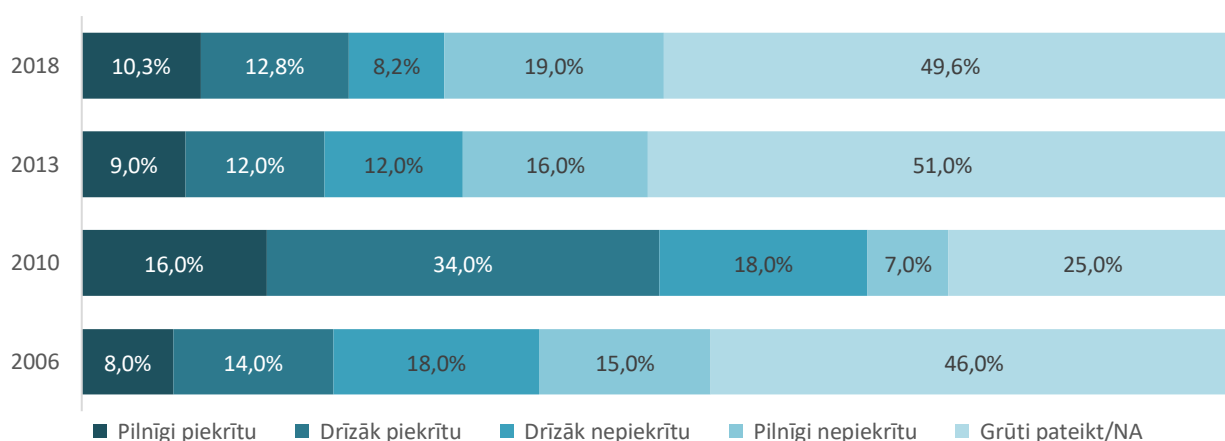
Atbilstoši nodarbināto domām, turpina pieaugt to gadījumu īpatsvars, kad notikušas mutiskas pārrunas starp darba devēju un inspektoru (pieaugums par 34,6 procentpunktiem starp 2006. un 2018.gada pētījumiem) (8. attēls), visticamāk liecinot par to, ka VDI inspektori kopš 2017.gada biežāk īsteno principu “konsultē vispirms”, kā arī paši nodarbinātie biežāk tiek iesaistīti darba aizsardzības jautājumu risināšanā, ja viņiem bijusi iespēja uzzināt par pārrunām starp darba devēju un inspektoru. 2018.gadā būtiski pieauga arī to gadījumu skaits, kad darba devējam tika uzlikts sods (par 5,8 procentpunktiem pret 2013.gadu). Nedaudz zemāks īpatsvars nodarbināto minējuši, ka nodarbinātie pēc sūdzībām no darba devēja puses ir guvuši represijas (piemēram, atlaišanu no darba). Atbilstoši respondentu sniegtajām atbildēm, gadījumi, kad nodarbinātais, kurš sūdzējās, tika atlaists, novēroti tikai Zemgales un Latgales reģionos. Visos iepriekšējos pētījumos tie novēroti arī Rīgas reģionā un Kurzemes reģionā.

Papildus tam, nodarbinātajiem, kuri atbildēja, ka viņiem vai viņu kolēģiem ir bijusi pieredze ar VDI inspektoriem, tika lūgts raksturot Valsts darba inspektoru(us), norādot, cik lielā mērā nodarbinātie piekrīt sekojošiem izteikumiem:

- inspektors(i) neievēro konfidencialitāti (9. attēls);
- inspektors(i) pārbaudi veica formāli un virspusēji (10. attēls);
- inspektors(i) ir kompetents un zinošs (11. attēls);
- inspektora(u) ieteikumi ir praktiski pielietojami (12. attēls).

Atšķirībā no darba devēju aptaujas datiem, jāatzīmē, ka lielai daļai nodarbināto ir bijis grūti noformulēt savu viedokli attiecībā uz VDI inspektoriem, turklāt nodarbinātie vērtējuši inspektoru nedaudz kritiskāk par darba devējiem.

9. attēls. Nodarbināto īpatsvars pēc atbildēm par Valsts darba inspekcijas inspektoriem, kuri pēc nodarbināto domām neievēro konfidencialitāti

Bāze: nodarbinātie, kuriem ir bijusi pieredze ar Valsts darba inspekcijas inspektoriem, 2018.gadā n=113, 2013.gadā n=117, 2010.gadā n=97, 2006.gadā n=141

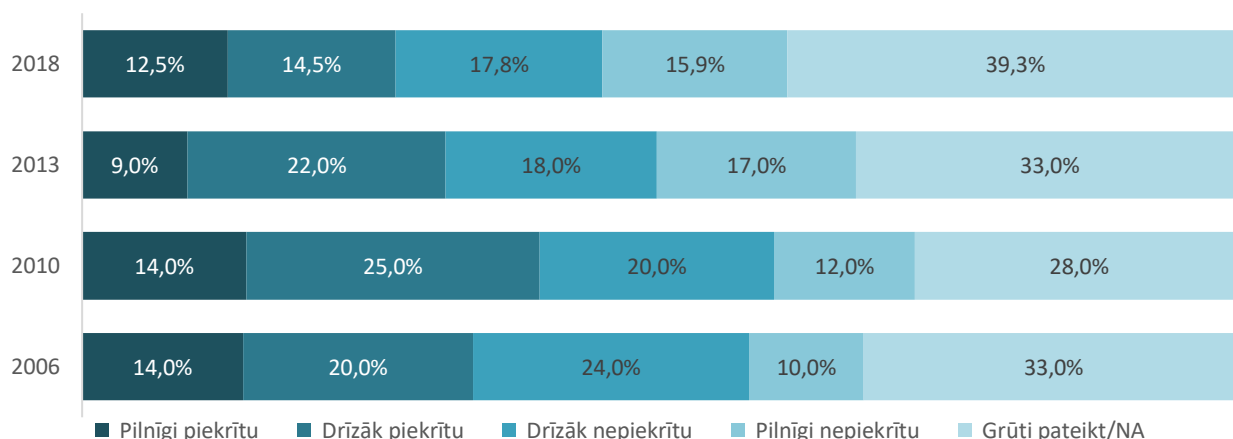
Avots: nodarbināto aptauja

Lai VDI varētu efektīvi risināt nodarbināto problēmas darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomās, ļoti būtiski, lai inspektori ievērotu konfidencialitāti, tādējādi saglabājot nodarbināto uzticību, tomēr aptuveni piektdaļa no respondentiem pilnīgi vai daļēji piekrīt apgalvojumam, ka inspektors(i) neievēro konfidencialitāti. Kopumā situācija dinamikā ir nedaudz pasliktinājusies salīdzinājumā ar 2013.gadu, taču tā ir nedaudz labāka nekā 2010.gadā. Konfidencialitātes neievērošanu visbiežāk ir atzīmējuši nodarbinātie:

- 2018.gadā – Zemgales (45,5%) un Latgales reģionā (35,4%);
- 2013.gadā – Zemgales (22,2%) un Rīgas reģionā (22,1%);
- 2010.gadā – Kurzemes (34,5%) un Rīgas reģionā (31,1%);
- 2006.gadā – Austrumvidzemes (63,1%) un Kurzemes reģionā (37,0%).

Tajā pašā laikā nepieciešams atzīmēt, ka lielai daļai respondentu ir bijis grūti novērtēt inspektoru ievēroto konfidencialitāti, turklāt šādu respondentu skaits ir puse no kopējiem respondentiem, kuriem bijusi kāda pieredze ar VDI inspektoriem. Kopumā ņemot, konfidencialitātes uzlabošana būtu viens no jautājumiem, kuram pievērst papildus uzmanību, tālāk pilnveidojot VDI inspektoru sadarbību ar nodarbinātajiem.

10. attēls. Nodarbināto īpatsvars, kuri domā, ka Valsts darba inspekcijas inspektori pārbaudi veica formāli un virspusēji

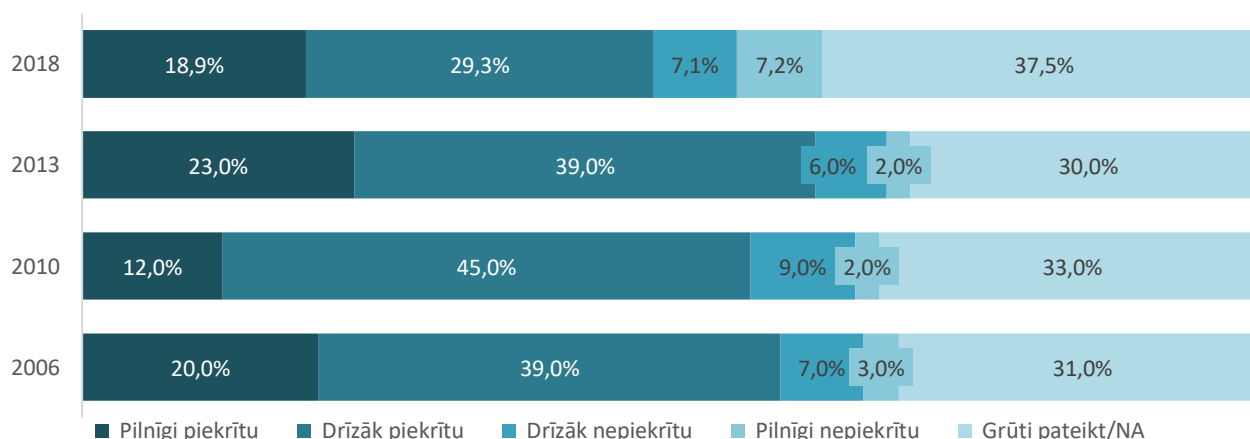

Bāze: nodarbinātie, kuriem ir bijusi pieredze ar Valsts darba inspekcijas inspektoriem, 2018.gadā n=113, 2013.gadā n=117, 2010.gadā n=97, 2006.gadā n=141

Avots: nodarbināto aptauja

Kā redzams 10. attēlā, situācija 2018.gadā būtiski dinamiskā nav mainījies salīdzinājumā ar 2013.gadu attiecībā uz nodarbināto domām par to, vai pārbaude ir bijusi veikta virspusēji un formāli. Tomēr samazinājies to nodarbināto īpatsvars, kas piekrīt šim apgalvojumam, salīdzinājumā ar iepriekšējiem pētījumiem, kas vērtējams pozitīvi.

11. attēls. Nodarbināto īpatsvars, kuri domā, ka Valsts darba inspekcijas inspektori ir kompetenti un zinoši

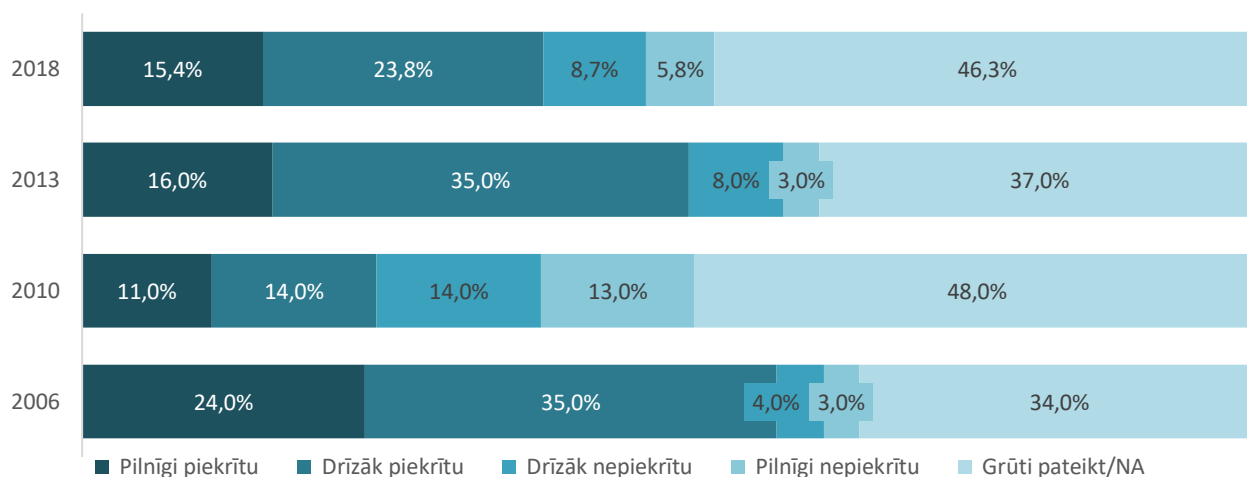
Bāze: nodarbinātie, kuriem ir bijusi pieredze ar Valsts darba inspekcijas inspektoriem, 2018.gadā n=113, 2013.gadā n=117, 2010.gadā n=97, 2006.gadā n=141

Avots: nodarbināto aptauja

Kā redzams 11.attēlā, situācija dinamiskā ir būtiski pasliktinājusies attiecībā uz nodarbināto vērtējumu par inspektoru kompetenci un zināšanām. 2018.gadā to, ka inspektori bijuši kompetenti, zinoši, atzīmējuši 48,2%, taču 2013.gadā tie bijuši 62,0% respondentu. Redzams, ka būtiski palielinājies respondentu īpatsvars, kuriem ir bijis grūti atbildēt uz šo jautājumu (par 7,5 procentpunktiem). Tas, iespējams, liecina par atšķirību starp

nodarbināto gaidām par VDI inspektoru apsekojumu un faktisko pieredzi . Nodarbinātie, visticamāk, nav sagaidījuši sev vēlamu VDI inspektoru rīcību vai reakciju uz nodarbināto sniegto informāciju.

12. attēls. Nodarbināto īpatsvars, kuri domā, ka Valsts darba inspekcijas inspektori ir snieguši praktiski pielietojamus ieteikumus

Bāze: nodarbinātie, kuriem ir bijusi pieredze ar Valsts darba inspekcijas inspektoriem, 2018.gadā n=113, 2013.gadā n=117, 2010.gadā n=97, 2006.gadā n=141

Avots: nodarbināto aptauja

Kā redzams 12.attēlā , situācija dinamikā ir nedaudz pasliktinājusies arī attiecībā uz nodarbināto vērtējumu par inspektoru sniegto priekšlikumu praktisku pielietojumu. 2018.gadā 39,2% nodarbināto atzīmējuši, ka piekrīt tam, ka inspektoru ieteikumi ir praktiski pielietojami, taču 2013.gadā tāpat atbildējuši bija vairāk kā puse nodarbināto.

Atbilstoši iepriekš veiktajos pētījumos izmantotajām metodēm, lai novērtētu kopējo nodarbināto viedokli par VDI reģionālā griezumā, tika analizēti visi pieci iepriekš minētie apgalvojumi. Aptaujā iegūtie rezultāti par RVDI tika sarindoti secībā, kādā nodarbinātie ir novērtējuši atsevišķi katru apgalvojumu. Vislabāk novērtētajam reģionam tika piešķirts 1 punkts, vissliktāk – 5; katram reģionam tika saskaitīts kopējais punktu skaits – vismazākais kopējais punktu skaits norāda uz labāk novērtēto reģionu no nodarbināto viedokļa, vislielākais – vissliktāk (2. tabula).

2. tabula. Nodarbināto sniegtais raksturojums par Valsts darba inspekciju , 2018.g.

VDI pārraudzības teritorijas	Inspektori pārbaudi veica formāli		Inspektori ir kompetenti un zinoši		Ieteikumi ir praktiski pielietojami		Inspektori neievēro konfidencialitāti		Kopējais punktu skaits
	Punkti	Respondenti nepiekrīt (%)	Punkti	Respondenti piekrīt (%)	Punkti	Respondenti piekrīt (%)	Punkti	Respondenti nepiekrīt (%)	
Latgales reģions	1	57,0	2	60,6	1	46,9	1	53,7	5
Zemgales reģions	4	28,4	1	66,9	2	40,8	2	31,1	9
Rīgas reģions	2	33,1	3	50,2	3	39,6	3	29,3	11

VDI pārraudzības teritorijas	Inspektori pārbaudi veica formāli		Inspektori ir kompetenti un ziņoši		Ieteikumi ir praktiski pielietojami		Inspektori neievēro konfidencialitāti		Kopējais punktu skaits
	Punkti	Respondenti nepiekrīt (%)	Punkti	Respondenti piekrīt (%)	Punkti	Respondenti piekrīt (%)	Punkti	Respondenti nepiekrīt (%)	
Kurzemes reģions	3	31,3	4	31,3	5	31,9	5	0,0	17
Vidzemes reģions	5	25,7	5	30,8	4	35,8	4	12,3	18

Bāze: nodarbinātie, kuriem ir bijusi pieredze ar Valsts darba inspekcijas inspektoriem, 2018.gadā n=113

Avots: nodarbināto aptauja

Ja 2010.gadā kā labākais reģions, pēc nodarbināto domām, nepārprotami bija Vidzemes RVDI, bet 2013.gadā tas bijis Zemgales RVDI, tad 2018.gada pētījuma dati liecina par to, ka labākā RVDI pēc nodarbināto viedokļa ir Latgales RVDI, savukārt sliktākā – Vidzemes RVDI. Svarīgi atzīmēt, ka, salīdzinot ar 2010. un 2013.gadu, nodarbināto skatījumā būtiski ir uzlabojies Latgales reģionālās inspekcijas novērtējums, jo iepriekšējos divos pētījumos Latgales RVDI bija novērtēta kā sliktākā.

Analizējot nepieciešamās darbības, lai novērstu nodarbināto aptaujā identificētās problēmas, secināms, ka Latgales reģionā būtiskākie uzlabojumi nepieciešami saistībā ar inspektoru konfidencialitātes nodrošināšanu. Zemgalē, savukārt, lielākie uzlabojumi nepieciešami saistībā ar pārbaucēju formālu veikšanu, ko varētu uzlabot, vairāk konsultējoties ar nodarbinātajiem, apkopojot viņu ieteikumus darba aizsardzības un darba tiesību prasību nodrošināšanai. Rīgas reģionā lielāka uzmanība jāvelta inspektoru kompetences līmeņa celšanai, kā arī darba organizācijai, lai viņu ieteikumi būtu praktiski pielietojami un inspektori ievērotu visas nepieciešamās konfidencialitātes prasības. Savukārt Kurzemes reģionā nepieciešami uzlabojumi konfidencialitātes nodrošināšanā, kā arī saistībā ar pārbaucēju formālu veikšanu, kā arī kopumā jāceļ VDI inspektoru kompetences līmenis. Jāpiebilst, ka arī pēc darba devēju aptaujas datiem pastiprināta uzmanība pievēršama Kurzemes reģionam, kur dinamikā pa gadiem redzamas biežas aptauju rezultātu svārstības, kā arī Rīgas reģionam, kurš visos pētījumos identificēts kā problemātisks.

Valsts darba inspekcijas datu bāzes analīze

Publiskie pieejamie dati

VDI rīcībā esošo datu apkopošanu un analīzi veic VDI Sadarbības un attīstības nodaļa, kura nodrošina arī šo datu publisku pieejamību, veidojot VDI darbības gada pārskatus [3]. Šādi pārskati ir pieejami kopš 1995.gada:

- 1995.-2001.gada pārskati pieejami tikai “drukātā veidā” Valsts darba inspekcijas arhīvā un Latvijas Nacionālajā bibliotēkā;
- 2002.-2017.gada pārskati pieejami elektroniski VDI mājas lapā (<http://www.vdi.gov.lv/lv/Par-mums/parskati/>).

Līdz 2009.gadam VDI gada darbības pārskatu forma un saturs katru gadu nedaudz mainījās (tikai 2003.gada un 2004.gada pārskatiem ir bijusi vienota forma). Darbības pārskati satur kopsavilkumu par VDI vispārējiem darbības rādītājiem un pārskatu par finanšu izlietojumu, kā arī 2 galvenos pielikumus (atsevišķos gados atsevišķā pielikumā tika apkopotas arī VDI darbības aktivitātes):

- pārskats par notikušajiem nelaimes gadījumiem darbā;
- pārskats par atzītām arodslimībām un to izveidošanās cēloņiem [3].

Tabulā zemāk (3. tabula) ir uzskaitīta VDI gada darbības pārskatos esošā informācija laika posmā no 1995.gada līdz 2017.gadam.

3. tabula. Valsts darba inspekcijas gada darbības pārskatos pieejamā informācija un tās analīze, 1995.-2017.g.

Rādītājs	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Vispārējie rādītāji																								
Inspektoru uzraudzībā esošo uzņēmumu, iestāžu, organizāciju skaits ¹	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir ²	Ir ³	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Nodarbināto skaits inspektoru uzraudzībā esošos uzņēmumos, iestādēs un organizācijās	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Nelaiemes gadījumu darbā dinamika⁴																								
Kopējais nelaiemes gadījumos darbā skaits (absolūtajos skaitļos) ⁵	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir

¹ Pieejams arī sadalījums pa reģioniem (Valsts darba inspekcijas reģionālo struktūrvienību pārraudzības teritorijām).

² No 2008.gada 1.jūlija ir mainīta VDI reģionālā struktūra, līdz ar to dati par iepriekšējo periodu nav salīdzināmi

³ No 2008.gada 1.jūlija ir mainīta VDI reģionālā struktūra, līdz ar to dati par iepriekšējo periodu nav salīdzināmi

⁴ No 1995. līdz 2001.gadam dalījums pa nozarēm nav veikts pēc NACE klasifikatora, dalījums sākot ar 2002.gadu – pēc NACE klasifikatora (līdz 2007.gadam – NACE 1.1.redakcija, no 2008.gada – NACE 2.redakcija).

⁵ Darbā notikušo nelaiemes gadījumu skaits publiski nav pieejams. Tabulā norādīts kopējais nelaiemes gadījumos cietušo skaits (absolūtajos skaitļos).

Rādītājs	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Kopējais nelaiemes gadījumos darbā cietušo skaits (uz 100 000 strādājošajiem)	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr ⁶	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Cietušo sadalījums pa republikas rajoniem/reģioniem	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Cietušo sadalījums pa nozarēm	Nav	Nav	Nav	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Nelaiemes gadījumu darbā sadalījums pa uzņēmuma veidiem	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Nelaiemes gadījumu sadalījums pa uzņēmuma grupām (pēc nodarbināto skaita)	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Cietušo sadalījums pa profesijām ⁷	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Cietušo skaita sadalījums pēc to instruēšanas	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr

⁶ No 2008.gada VDI statistiskiem aprēķiniem izmanto Centrālās statistikas pārvaldes datus (līdz tam – Valsts ieņēmumu dienesta datus)

⁷ 1995.- 2001.gadam atsevišķi izdalīti smagi, vidēji smagi un letāli nelaiemes gadījumi, bet no 2002.gada – smagi un letāli.

Rādītājs	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Cietušo sadalījums pēc darba stāža amatā, kuru pildot noticis nelaimes gadījums darbā	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Cietušo sadalījums pēc dzimuma	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Cietušo sadalījums pēc to vecuma ⁸	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Cietušo skaits pa mēnešiem	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Nelaimes gadījumu darbā sadalījums pa nedēļas dienām	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Nelaimes gadījumu darbā sadalījums pēc nelaimes gadījumu cēloņiem	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Cietušo skaita sadalījums pēc traumēšanas faktoriem ⁹	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Nelaimes gadījumu darbā sadalījums pēc ievainotām ķermeņa daļām	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Nelaimes gadījumu darbā sadalījums pēc	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr

⁸ 2000. un 2001.gads/ 2002.gads – atšķirīgs dalījums vecuma grupās.

⁹ Izmantots ļoti atšķirīgs iedalījums pēc traumēšanās veidiem.

Rādītājs	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ievainojuma rakstura																							
Cietušo sadalījums pa darbības veidiem	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Cietušo skaita sadalījums pa darba nespējas darba dienām	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Ir	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Kopējais zaudēto dienu skaits	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir
Pēc darba nespējas lapām (A+B) izmaksātā nauda, LVL/EUR ¹⁰	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Izmaksas saskaņā ar pārejoša darbnespējas lapu (A), LVL/EUR ¹¹	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir ¹²	Ir	Ir	Ir
Zaudējumi, kas radušies sabojāto ražošanas līdzekļu dēļ ¹³	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir
Darba nespējas darba dienu skaits (A+B lapas)	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	n/a	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav

¹⁰ Pēc darba nespējas lapām (A) izmaksātā nauda (līdz 2014.gadam LVL, bet pēc tam EUR valūtā)

¹¹ Izmaksas saskaņā ar pārejoša darbnespējas lapu (A), (līdz 2014.gadam LVL, bet pēc tam EUR valūtā)

¹² Līdz 2014.gadam LVL, bet pēc tam EUR valūtā.

¹³ Līdz 2014.gadam LVL, bet pēc tam EUR valūtā.

Rādītājs	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Bīstamo iekārtu uzskaites dinamika																								
Kopējais bīstamo iekārtu skaits (uzraudzībā un uzskaitē esošās)	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr ¹⁴	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Bīstamo iekārtu (kopējais) skaits pa reģioniem	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Izmeklēto bīstamo iekārtu avāriju skaits	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Bīstamo iekārtu avārijas pa reģioniem	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Administratīvi sodīto darba devēju skaits (kopā)																								
Administratīvi sodīto darba devēju skaits pa reģioniem	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Tipiskāko darba devēju pārkāpumu analīze																								
Konstatēto pārkāpumu skaits, kopā (pa reģioniem)	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Darba tiesisko attiecību jomā (pa reģioniem)	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Darba aizsardzības jomā (pa reģioniem) (ir sadalījums starp organizatoriska un tehniska rakstura pārkāpumiem)	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav

¹⁴ 2008.gadā dati par bīstamo iekārtu uzraudzību pieejami tikai par 1.pusgadu.

Rādītājs	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Arodslimību skaita dinamika¹⁵																							
Reģistrētie arodslimšanu gadījumi, pa reģioniem	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Sadalījums pēc dzimuma	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Sadalījums pēc vecuma ¹⁶	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Sadalījums pa uzņēmuma veidiem	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Pēc darba riska faktoru iedarbības laika	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Sadalījums pēc arodslimnieku kopējā darba stāža	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Sadalījums pēc arodslimšanu grupām atbilstoši 10. Starptautiskai Slimību klasifikācijai	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Sadalījums pēc ceļoņu grupām	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr
Sadalījums pēc seku grupām (darbspēju zaudējums)	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr	lr

¹⁵ Lai gan tiek norādīts, ka dati ir par arodslimībām, faktiski visa analīze ir pieejama par arodslimniekiem.

¹⁶ No 1995. līdz 1997. gadam ir izmantots cits sadalījums vecuma grupās.

Rādītājs	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Sadalījums pēc seku grupām (darba attiecības)	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	
Sadalījums pēc profesiju grupām atbilstoši profesiju klasifikatoram	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir
Sadalījums pēc ekonomiskās darbības veidiem atbilstoši NACE klasifikatoram	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir
Veiktie pasākumi arodslimību profilaksei	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir
Tirgus uzraudzības pasākumi																								
Apsektās iestādes, uzņēmumi tirgus uzraudzības jomā	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir ¹⁷	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Pārbaudītie individuālās aizsardzības līdzekļi	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Konstatētie pārkāpumi tirgus aizsardzības jomā	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Uzliktie sodi tirgus uzraudzības jomā	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav

¹⁷ 2008.gadā dati par bīstamo iekārtu uzraudzību pieejami tikai par 1.pusgadu.

Rādītājs	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Brīdinājumi un īslaicīgi aizliegumi izplatīt un lietot iekārtas un individuālās aizsardzības līdzekļus	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav
Iekārtu un individuālo aizsardzības līdzekļu izplatīšanas un lietošanas pārtraukšanas gadījumi	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Ir	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav	Nav

Turpmāk būtu nepieciešams izvērtēt VDI datu bāzes analīzes struktūru pētījumu “Darba apstākļi un riski Latvijā” ietvaros, izslēdzot tādas sadaļas, par kurām VDI neievāc informāciju jau vairākus gadus (piemēram, par bīstamajām iekārtām un tirgus uzraudzības pasākumiem), jo, mainoties normatīvajiem aktiem, VDI vairs neveic tirgus uzraudzību un bīstamo iekārtu uzraudzību.

Dati, kas pieejami pēc pieprasījuma

Atsevišķi dati un informācija pieejami no VDI pēc individuāla pieprasījuma, piemēram dati par iesniegumiem par plānotajiem azbestu saturošo materiālu demontāžas darbiem vai apkopota nelaimes gadījumu un arodslimību statistika (dažādos griezumos), kā arī informācija par veiktajām pārbaudēm uzņēmumos un to rezultātiem. Ne vienmēr šo datu iegūšana ir ātra un vienkārša, jo to apkopošana notiek dažādos veidos, kas nav savstarpēji salāgoti kopīgā datubāzē. Tādējādi VDI pilnībā neizmanto tās rīcībā esošo informāciju, kas varētu palīdzēt detalizētāk analizēt esošo situāciju, kā arī koncentrēt preventīvās un kontroles darbības uz noteiktiem darba devējiem un nodarbinātajiem, kuriem identificēta augstāka riska pakāpe. Pozitīvi vērtējams tas, ka tiek attīstīta VDI integrētā informācijas sistēma, kur tiek apkopota no dažādām valsts iestādēm iegūtie dati, veicinot daudz mērķētāku preventīvo pasākumu veikšanu.

Secinājumi

1. VDI apsekoto uzņēmumu skaits gan absolūtos skaitļos, gan īpatsvarā no kopējā uzņēmumu skaita pēdējos piecos gados ir samazinājies. Tas skaidrojams gan ar ekonomiskās situācijas uzlabošanos, kādēļ pieaudzis kopējais uzņēmumu skaits, gan ar nepietiekošu VDI kapacitātes palielināšanu. Tomēr nepieciešama ne tikai inspektoru/darbinieku skaita palielināšana, bet arī VDI analītiskās kapacitātes veicināšana, lai precīzāk identificētu konkrētas uzņēmumu grupas, kurās pastāv lielākais darba aizsardzības un darba tiesisko prasību neievērošanas risks un līdz ar to arī nelaiemes gadījumu un arodslimību risks, primāri veicot šo uzņēmumu uzraudzību. Pozitīvi vērtējama VDI integrētās informācijas sistēma, kas apkopo VDI un citu valsts iestāžu informāciju, lai plānotu pārbaudes un preventīvās aktivitātes.
2. Pētījuma rezultāti, līdzīgi kā iepriekš, liecina, ka VDI darbībā pēdējo 3 gadu laikā lielāks uzsvars tika likts uz vidēju un lielu uzņēmumu apsekojumiem, nevis uz mikro un mazajiem uzņēmumiem, kas jau iepriekš ir identificēti kā riska grupas uzņēmumi attiecībā uz darba aizsardzības un darba tiesisko prasību ievērošanu. Tāpat vairāk apsekojumu tika veikti uzņēmumos, kas ir dibināti senāk (tas gan daļēji saistāms arī ar to lielumu), lai gan tieši nesen dibinātie uzņēmumi ir riska grupa, jo tajos vēl nav pilnībā ieviestas sistēmas darba aizsardzības un darba tiesisko attiecību prasību ievērošanai. Līdz ar to būtu nepieciešams pārskatīt veikto apsekojumu sadalījumu pa uzņēmumu grupām, izvērtējot uzņēmuma lieluma un vecuma piemērojamību, lai atlasītu konkrētus uzņēmumus pārbaudēm. Nepieciešams sabalansēt kontroles pārbažu īpatsvaru vidējos un lielos uzņēmumos, kas darbojas bīstamās nozarēs, ar preventīvu, uz sadarbību mērķētu pārbažu veikšanu jaunajos uzņēmumos, lai to kultūrā ieviestu atbildīgu attieksmi pret darba aizsardzības un darba tiesisko prasību ievērošanu.
3. VDI pārbaudes saskaņā ar 2018.gada darba devēju aptaujas datiem tika veiktas vienmērīgāk pa visām RVDI, kas ir pozitīva tendence salīdzinājumā ar 2013.gada pētījuma rezultātiem, tomēr joprojām nepieciešams izvērtēt, vai apsekojumu sadalījums reģionu griezumā ir optimāls un nav nepieciešams veikt resursu fokusēšanu uz citiem reģioniem (piemēram, papildu pārbažu veikšanu Kurzemes, Latgales un Vidzemes reģionos, kur identificēti vairāk letālie nelaiemes gadījumi).
4. Ņemot vērā darba devēju novērtējumu, secināms, ka vispozitīvāk 2018.gadā ir novērtēts Kurzemes RVDI, bet negatīvāk – Zemgales un Rīgas RVDI. Savukārt attiecīgi no nodarbināto viedokļa vislabāk ir novērtēts Latgales un Zemgales RVDI, bet vissliktāk – Kurzemes un Vidzemes RVDI. Rezultāti norāda uz būtiskām atšķirībām starp darba devēju un nodarbināto atbildēm. Šo atšķirību skaidrošanai nepieciešams veikt VDI apsekoto uzņēmumu nodarbināto un darba devēju aptauju pēc pārbažu veikšanas, novērtējot gan pozitīvos, gan negatīvos faktorus no VDI inspektoru puses.
5. 2018.gada darba devēju aptaujā vērojama tendence, ka mikrouzņēmumos mutiskas pārrunas ir notikušas daudz biežāk nekā pārējos. Tāpat mikrouzņēmumos biežāk veikti preventīvie pasākumi no VDI puses, piemēram, piedāvājot informatīvos materiālus par darba aizsardzības jautājumiem, kas liecina par atšķirīgu pieeju dažādām uzņēmumu grupām, kas kopumā vērtējams pozitīvi.
6. 2018.gada pētījuma rezultāti norāda uz būtisku to darba devēju īpatsvara samazinājumu, kuriem VDI inspektori snieguši palīdzību. Ja iepriekšējo pētījumu laikā inspektori palīdzību piedāvāja apmēram pusē gadījumu, tad šī pētījuma rezultāti rāda, ka tikai 14,0% darba devēju saņēmuši kādu palīdzību no inspektoriem. Ja iepriekšējā pētījumā VDI inspektori palīdzību piedāvājuši krietni biežāk, fokusējoties uz mikro un mazajiem uzņēmumiem, tad šobrīd tā tiek piedāvāta būtiski retāk, īpaši mazajiem uzņēmumiem, kas vērtējams negatīvi, jo tieši šiem uzņēmumiem ir ierobežoti resursi darba aizsardzības un darba tiesību prasību ieviešanai un VDI palīdzība to ieviešanā ir ar īpaši lielu ietekmi.
7. Būtiski samazinājies to gadījumu īpatsvars, kad darba devējiem ir piedāvāti dažādi informatīvie materiāli, tomēr šī tendence nav viennozīmīgi vērtējama, jo no vienas puses negatīvi ir tas, ka darba devēji netiek nodrošināti ar nepieciešamajiem informatīvajiem materiāliem, bet no otras puses dažādu informatīvo materiālu, kas ir drukātā formātā, piedāvāšana šobrīd nav tik ļoti aktuāla, ja visi

materiāli ir pieejami elektroniski, līdz ar to lielāks uzsvars būtu liekams uz to, lai tie ir viegli atrodami un pieejami. Inspektoriem šajā gadījumā būtu jāinformē par to, kur konkrētos materiālus iespējams atrast un kā tos vislabāk izmantot. Tāpat samazinājies arī to darba devēju īpatsvars, kas ir minējuši, ka inspektors ir norādījis uz konkrētu kompetento institūciju vai speciālistu darba aizsardzības pakalpojumiem, kas kopumā vērtējams pozitīvi, jo pašiem inspektoriem atbilstoši VDI uzdevumiem būtu jāsniedz šādas konsultācijas.

Ieteikumi un to realizācija

Ieteikumi no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2005-2007” un to realizācija

Kā būtisks trūkums VDI informācijas sistēmas darbībā ir minams fakts, ka pamatā visi dati ir grupēti tā, lai tos varētu lietot dažādu statistikas datu sagatavošanai vadībai, piemēram – cik notikuši nelaimes gadījumi, cik arodslimības, cik veikti apsekojumi un tml. Tas nozīmē, ka datu bāze kalpo VDI vadībai, lai atskaitītos Labklājības ministrijai, un nevis kā instruments, ar kuru palīdzību varētu atvieglot ierindas VDI darbinieku darbu. Ir vērojami atsevišķi piemēri, kur datu bāzei būtu jākalpo inspektoram (piemēram, administratīvo aktu sastādīšanai), tomēr dažādas programmnodrošinājuma problēmas rada grūtības to galīgajā noformēšanā.

VDI datu bāzes trūkums ir tās nošķirtība no citām, valstī uzturētajām datu bāzēm (piemēram, uzņēmuma reģistra datu bāzes, iedzīvotāju reģistra datu bāzes, normatīvo aktu datu bāzes), tādējādi dati ir stipri nepilnīgi un kļūdaini. Bāzē ir uzņēmumi, kuri nav nekad pastāvējuši vai arī sen ir likvidēti, kā paraksttiesīgās amatpersonas ir personas, kurām nav paraksta tiesību, un normatīvie akti ir bez pēdējām izmaiņām vai arī zaudējuši spēku.

Izvērtējot konstatētos trūkumus un VDI darbinieku attieksmi pret esošo informācijas sistēmu, vienīgais racionālais risinājums perspektīvā ir veidot pilnīgi jaunu datu bāzi, kas savietojama ar esošajām citu institūciju datu bāzēm (piemēram, uzņēmumu reģistru vai paziņotās inspicēšanas institūcijas, kas veic bīstamo iekārtu pārbaudes un elektroniski iesniedz VDI atskaites) un informāciju, ko VDI saņem, veicot savus pienākumus. Esošos datus būtu jātransformē, tomēr kļūdaino datu dēļ tas prasīs ievērojamus laika resursus.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” laikā

Darbs pie ieteikumu realizācijas ir uzsākts – ERAF projekta „Valsts darba inspekcijas informatīvās sistēmas pilnveidošana un e-pakalpojumu ieviešana” ietvaros tiek izstrādāta jauna informatīvā sistēma. Plānots, ka jauno sistēmu uzsāks lietot 2014.gada sākumā.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

Šis ieteikums ir realizēts, ERAF projekts „Valsts darba inspekcijas informatīvās sistēmas pilnveidošana un e-pakalpojumu ieviešana” ieviests ar 11.04.2014. Tomēr nepieciešams veikt informatīvās sistēmas efektivitātes novērtējumu pēc konkrētiem rezultatīvajiem rādītājiem, piemēram, noteikta skaita pārbaužu, kurās atklāti kādi pārkāpumi, kas liecinātu par to, vai ar sistēmas palīdzību iespējams precīzi noteikt riska grupas uzņēmumus.

VDI publiskajā gada pārskatā nav pieejama informācija par labajiem piemēriem/uzņēmumiem darba aizsardzības jomā, piemēram, nav informācijas par to uzņēmumu skaitu, kurus ir apsekojoši VDI inspektori, bet nav atklājuši pārkāpumus.

VDI publiski pieejamā informācija būtu jāsniedz tā, lai to būtu ērti, ātri un efektīvi lietot arī nespeciālistam nozarē. Piemēram, pēc līdzīga principa, kā izveidota Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājas lapa, izveidot VDI mājas lapu, kurā informācijas meklētājam ievadot vēlamos parametrus, būtu iespējams on-line režīmā iegūt nepieciešamo informāciju (piemēram, saslimstību ar arodslimībām laika posmā no 2000.gada līdz 2005.gadam vai letālie nelaimes gadījumi kopapstrādē 2003.gadā).

Lai nodrošinātu publiski sniegtās informācijas pārskatāmību vēlams:

- a. sastādot pārskatu, pamattekstā ievietot tikai apkopoto datu analīzi, interpretāciju un secinājumus, bet pašus datus atstāt tikai pielikumā;
- b. pārskatam pievienot pielikumus atbilstoši deleģējumam (Valsts darba inspekcijas likuma 3.panta vispārīgie dati par apseko to uzņēmumu skaitu:
 - dati par nelaimes gadījumiem darbā;
 - dati par arodslimībām;
 - dati par aktivitātēm darba tiesisko attiecību sfērā;
 - dati par aktivitātēm darba aizsardzības sfērā, t.sk. bīstamām iekārtām;
 - citi.
- c. pielikumus veidot pēc viena principa, lai arī tajos iegūtie dati būtu savstarpēji salīdzināmi. Par pamatu ieteicams izvēlēties 2.pielikuma formu.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” laikā

Situācija nav būtiski mainījusies, tāpēc ieteikumi ir aktuāli arī šobrīd.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

VDI darbības pārskatu struktūra un pārskatāmība ir uzlabota, tomēr nepieciešams turpināt uzlabot kopējo informācijas pieejamību gan darbības pārskatos, izskatot iespēju visiem VDI rīcībā esošajiem datiem, kas nesatur sensitīva rakstura informāciju, nodrošināt

pieejamību atvērto datu portālā (data.gov.lv), gan VDI mājaslapā. Īpaši vērtīga būtu pieeja apkopotai nelaimes gadījumu un arodslimību statistikai (dažādos griezumos; 3. tabula), kā arī VDI informācijai par veiktajām pārbaudēm uzņēmumos un to rezultātiem. To varētu izmantot gan dažādu pētījumu veikšanai, gan žurnālistikas vajadzībām, turklāt šo datu atvērta pieejamība atslogotu VDI darbiniekus, kuri apstrādā dažādus datu pieprasījumus, jo ļautu datus iegūt un atlasīt pašiem interesentiem.

Nepieciešams uzlabot VDI sadarbību ar citām valsts institūcijām, gan informācijas apmaiņas ziņā, gan veicot kopējas uzņēmumu apsekošanas, piemēram:

- uzņēmumu reģistru, piedāvājot konsultatīvu atbalstu uzņēmumiem, kas uzsāk darboties;
- būvkomersantu reģistru, kur pieejama informācija par darba aizsardzības organizāciju būvuzņēmumā;
- Valsts vides dienestu un Valsts vides dienesta reģionālajām pārvaldēm, kuras kontrolē azbesta un azbesta izstrādājumu ražošanas radīto vides piesārņojumu un azbesta atkritumu apsaimniekošanu;
- Valsts ieņēmumu dienestu, kuru rīcībā ir dati par uzņēmumiem, kuri maksā dabas resursu nodokli.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2009-2010” laikā

Situācija būtiski nav mainījiesies dinamikā, tāpēc ieteikums ir aktuāls arī šobrīd. Papildus tam kā informācijas avots minams arī Iepirkumu uzraudzības biroja mājas lapa (www.iub.gov.lv), piemēram, lai noskaidrotu, kuri uzņēmumi strādā ar azbestu, iespējams atlasīt veikt pēc atslēgas vārda „šiferis”, „azbests” u.c. (šādi iespējams atlasīt gan uzņēmumus un iestādes, kas izsludina šādu iepirkumus, gan tos, kas piesakās, gan arī tos, kas veic darbus).

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” laikā

Situācija būtiski nav mainījiesies dinamikā, tāpēc ieteikums ir aktuāls arī šobrīd. Tomēr, attīstoties dažādām informatīvajām sistēmām valsts pārvaldē, novērojama pozitīva tendence arī attiecībā uz savstarpēju valsts pārvaldes iestāžu sadarbību. Tā, piemēram, LR Ekonomikas ministrija izstrādā elektronisko sistēmu, kas atvieglos būvniecības procesa uzraudzību (t.sk. darba aizsardzības prasību ievērošanu būvobjektos), savukārt, LR Labklājības ministrija uzsākusi darbu pie vienotas informatīvās sistēmas izstrādes un ieviešanas.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

VDI 2017.gada darbības pārskatā minēta informācija, ka VDI preventīvo pārbaudžu un pasākumu plānošanai izmanto integrētās informācijas sistēmu, kurā tiek apkopoti gan VDI, gan citu valsts iestāžu sniegtie dati. Pētījuma ietvaros netika iegūta detalizēta informācija par integrētās informācijas sistēmas uzbūvi un funkcionalitāti, līdz ar to nav iespējams novērtēt tās efektivitāti, kā arī ietvērto datu apjomu.

Ieteikumi no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2009-2010” un to realizācija

Lai ieviestu regulārus savas darbības novērtējumu, ieteicams pēc katra apsekojuma lūgt novērtēt apsekojumu, piemēram, ar internetā bāzētas aptaujas palīdzību. Iegādājoties programmatūru un apmācot ar to rīkoties dažus VDI darbiniekus, ar salīdzinoši nelieliem līdzekļiem (gan finanšu, gan laika), iespējams iegūt iestādes darbības novērtējumu un ātri reaģēt uz identificētajām problēmām.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” laikā

Ieteikums nav īstenots. Tas ir aktuāls arī šobrīd.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

Pētījuma ietvaros netika iegūta detalizēta informācija par to, vai pēc VDI apsekojumiem uzņēmumiem tiek lūgts šo apsekojumu novērtēt. Ņemot vērā konkrētā uzņēmuma specifiku, nepieciešams noteikt, vai novērtējums veicams pēc katras pārbaudes (uzņēmumiem, kur DAS pienākumus veic pats darba devējs) vai retāk, piemēram, reizi pusgadā (DAS, kā arī KI un KS, kuri ikdienā veic šos pienākumus).

Atbilstoši VDI sniegtajai informācijai Latvijā tiek plānots kopējais apsekoto uzņēmumu skaits nevis konkrēti uzņēmumi, tāpēc pētnieku grupa uzskata, ka plānošanas darbā nepieciešami uzlabojumi. Kā ieteicamie uzlabojumi minami sekojoši aspekti:

- atlasot uzņēmumus tematiskajām pārbaudēm, ņemt vērā arī tādus rādītājus kā:
 - uzņēmumu vecumu (piemēram, ja jāizvēlas starp diviem līdzīgiem uzņēmumiem, tad ieteicams pārbaudi veikt uzņēmumā, kurš ir jaunāks);
 - uzņēmuma lielumu (piemēram, ja jāizvēlas starp diviem līdzīgiem uzņēmumiem, tad ieteicams pārbaudi veikt uzņēmumā, kuram ir mazāks nodarbināto skaits);
 - uzņēmuma dalību sabiedriskajās organizācijās (piemēram, ja jāizvēlas starp diviem līdzīgiem uzņēmumiem, tad ieteicams pārbaudi veikt uzņēmumā, kurš nav nevienas sabiedriskās organizācijas biedrs – šeit plānošanas darbā būtiska ir sadarbība ar nozares asociācijām);
- reģionālo inspekcijas inspektoru palīdzība pārbaudīto uzņēmumu veikšanā tiem reģioniem, kur pārbaudāmo uzņēmumu skaits uz vienu inspektoru reģionā ir lielāks, lai pārbaudīto uzņēmumu īpatsvars pa reģioniem izlīdzinātos. Īpaši šāds „atbalstāmais” reģions izdalāms Rīgā, bet atbalstošie reģioni – Latgale un Vidzeme.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” laikā

Pētījuma rezultāti liecina, ka ieteikumi nav ņemti vērā. Faktiski situācija ir pasliktinājusies. Šobrīd ir mainījušies iespējamie „atbalstošie” reģioni – papildus Latgalei kā „atbalstošajam” reģionam iespējams minēt Kurzemi un Zemgali. No „atbalstošo” reģionu saraksta būtu vēršama Vidzeme.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

VDI 2017.gada darbības pārskatā minēta informācija, ka VDI preventīvo pārbaudīto uzņēmumu pasākumu plānošanai izmanto integrētās informācijas sistēmu, kurā tiek apkopoti gan VDI, gan citu valsts iestāžu sniegtie dati. Dati par uzņēmumiem tālāk tiek analizēti, izmantojot datus par nelaimes gadījumiem, konstatētajiem normatīvo aktu pārkāpumiem, pēc nozares, nodarbināto skaita u.c. kritērijiem. Pētnieku rīcībā nav detalizētas informācijas, cik ļoti tieši šīs integrētās informācijas sistēmas ieviešana ir sekmējusi darba aizsardzības un darba tiesību prasību ievērošanu, bet tās sekmīgai izmantošanai VDI būtu jānosaka konkrēti rezultātīvie rādītāji, ar kuru palīdzību analizēt sistēmas efektivitāti. Piemēram, noteikts skaits pārbaudīto uzņēmumu, kurās atklāti kādi pārkāpumi, kas liecinātu par to, vai ar sistēmas palīdzību iespējams precīzi noteikt riska grupas uzņēmumus.

Nepieciešams aktivizēt VDI darbību, palielinot preventīvi apsekoto uzņēmumu skaitu, kā arī nepieciešams uzlabot preventīvā darba plānošanu un uzņēmumu atlasī, kuros veikt tematiskās pārbaudes.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” laikā

Pētījuma rezultāti liecina, ka ieteikumi nav ņemti vērā. Apsekoto uzņēmumu īpatsvars ir samazinājies, turklāt ir samazinājies apsekoto riska grupu uzņēmumu īpatsvars. Ieteikums ir aktuāls arī šobrīd.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

Ieteikums ir aktuāls arī šobrīd. Lai gan kopš 2015.gada VDI strādājusi, īpaši akcentējot preventīvo darbu attiecībā uz darba aizsardzības jautājumiem uzņēmumos, pētījuma rezultāti parādīja, ka gandrīz ceturtdaļa darba devēju norāda uz to, ka inspektori neveic preventīvos pasākumus. Pozitīvi vērtējams tas, ka preventīvie pasākumi biežāk veikti mikrouzņēmumos, kuriem pašiem bieži vien trūkst kapacitātes visu darba aizsardzības un darba tiesisko prasību nodrošināšanai, tomēr sadarbībā ar VDI kopējo situāciju iespējams ievērojami uzlabot. Preventīvo apsekojumu īpatsvaru nepieciešams palielināt, īpaši attīstot uz risku analīzi balstītu uzņēmumu atlasī.

Lai uzlabotu VDI darbu, īpaša uzmanība pievēršama tādiem aspektiem kā:

- inspekcijas tehniskais nodrošinājums;
- laika resursiem, kas tiek atvēlēti vienam konkrētam gadījumam (piemēram, viena uzņēmuma apsekojumam, viena nelaimes gadījuma reģistrēšanai u.c.);
- konfidencialitātes nodrošināšanai attiecībā uz nodarbinātajiem, kas iesnieguši sūdzības.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” laikā

Pētniekiem nav viedokļa attiecībā uz izmaiņām inspekcijas tehniskajā nodrošinājumā, tomēr pārējie ieteikumi vēl joprojām ir aktuāli.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

Līdzīgi kā iepriekšējā pētījumā VDI jāizvērtē tās tehniskais nodrošinājums, nepieciešamības gadījumā to uzlabojot. Laika resursi varētu tikt veltīti vairāk konkrētiem gadījumiem, kā arī nepieciešams vairot VDI kapacitāti atsevišķos reģionos (piemēram, Rīgā), kur inspektoriem trūkst laika preventīvu pasākumu veikšanai. Jāturpina stiprināt spēju nodrošināt nodarbināto, kuri iesnieguši sūdzības, konfidencialitāti, jo pēdējo 3 gadu laikā ir konstatēti vairāki atlaišanas gadījumi pēc sūdzību sniegšanas, kas neveicina nodarbināto drošību iestāties par savām un kolēģu tiesībām uz drošu un veselīgu, kā arī tiesisku darba vidi.

Ieteikumi no pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” un to realizācija

Lai uzlabotu situāciju valstī darba aizsardzības jomā, nepieciešams aktivizēt VDI darbību, palielinot preventīvi apsekojamo uzņēmumu skaitu.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

Lai arī VDI ir ieviesti preventīvie uzņēmumu apsekojumi, ieteikums ir daļēji aktuāls, jo liela daļa uzņēmumu joprojām uzsver preventīvo pasākumu nepieciešamību un to trūkumu no VDI puses. Tomēr būtiskāk par apsekojamo uzņēmumu skaitu ir nodrošināt to, ka tiek apsekoti riska grupu uzņēmumi.

Uzlabot VDI preventīvā darba plānošanu, bet it īpaši apsekojamo uzņēmumu atlasī, kuros veikt bīstamo nozaru tematiskās pārbaudes. Lielāku uzmanību pievērst apsekojamo uzņēmumu atlasē (skatīt iepriekšējo pētījumu ieteikumus, kas norādīti augstāk), pievērsties mazo un mikrouzņēmumu apsekošanai, kuri darbojas bīstamajās nozarēs.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

Ieteikums daļēji īstenots, jo VDI 2017.gada darbības pārskatā minēta informācija, ka VDI preventīvo pārbaudi un pasākumu plānošanai izmanto integrētās informācijas sistēmu, kurā tiek apkopoti gan VDI, gan citu valsts iestāžu sniegtie dati. Dati par uzņēmumiem tālāk tiek analizēti, izmantojot datus par nelaimes gadījumiem, konstatētajiem normatīvo aktu pārkāpumiem, pēc nozares, kā arī nodarbināto skaita u.c. kritērijiem. Jāturpina šīs sistēmas uzlabojumi, lai precīzāk spētu identificēt paaugstināta riska uzņēmumus, kuros veikt pārbaudes, kā arī noteikt rezultatīvos rādītājus, piemēram, noteikts skaits pārbaudi, kurās atklāti kādi pārkāpumi, kas liecinātu par to, vai ar sistēmas palīdzību, iespējams, precīzi noteikt riska grupas uzņēmumus. Iespējams, nepieciešams veikt šo uzņēmumu gradāciju pa uzņēmumu grupām pēc to lieluma, lai nodrošinātu, ka vairāk tiek apsekoti tieši mazie un mikrouzņēmumi.

Tā kā nemainīgi sliktā vērtējums visos pētījumos bijis par Rīgas reģionu, nepieciešams veikt padziļinātu analīzi vai papildus pētījumu, kas ļautu identificēt, vai problēmas saistāmas ar minētās reģionālās inspekcijas darbinieku atlasī, biežo darbinieku mainību, darba organizāciju, kapacitāti, vadību vai arī saistāms ar citiem – ārējiem faktoriem, piemēram, faktu, ka Rīgas reģionā uzņēmumi sliktāk pārzina darba aizsardzības prasības un sliktāk tās ievēro, līdz ar to arī kritiskāk vērtē tās kontrolējošās institūcijas darbu, kas norāda uz viņu uzņēmējdarbības nepilnībām.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

Pētījuma rezultāti rāda, ka situācija ir uzlabojusies, jo vismaz nodarbinātie neuzskata Rīgas reģionu par problemātisku, bet darba devēji to joprojām vērtē negatīvāk. Balstoties uz šī pētījuma rezultātiem un identificētajām problēmām, nepieciešams izstrādāt aktivitāšu plānu nākamajam gadam Rīgas RVDI darbības uzlabošanai. Rīgas RVDI jāfokussējas uz inspektoru darba slodzes līdzsvarošanu, lai būtu iespējams veikt vairāk preventīvu darbību, kā arī iedziļināties katrā pārbaudē, nepieļaujot formālu rīcību un attieksmi. Tāpat uzsvars būtu jāliek uz inspektoru apmācību, turklāt ne tikai par profesionālajiem jautājumiem saistībā ar darba aizsardzību un darba tiesībām, bet arī lietišķu saskarsmi ar klientiem (šajā gadījumā nodarbinātajiem, darba devējiem un DAS).

Izlīdzināt apsekojamo uzņēmumu īpatsvaru visā Latvijā, palielinot apsekojamo uzņēmumu Rīgā skaitu. To iespējams veikt vairākos variantos – piemēram, palielinot inspektoru skaitu Rīgas reģionā un būtiski samazinot citos reģionos, it īpaši Latgalē, vai arī ieviešot reģionu atbalsta pasākumus, piemēram, Latgales inspektori veic apsekojumus arī Rīgā.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

Pētījuma rezultāti liecina, ka ieteikums ir ņemts vērā un apsekojumi tiek veikti līdzvērtīgā apjomā visā Latvijā, tāpat nepieciešams veicināt praksi, kad viena reģiona inspektori veic novērtējumus citos reģionos.

Veikt padziļinātu auditu un izpēti par izmaiņām, kas atspoguļojas Vidzemes reģionālās VDI darbības novērtējumā, nosakot galvenos faktorus, kas tik būtiski pasliktinājuši novērtējumu minētajā reģionā.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

Pētījuma rezultāti rāda, ka darba devēji kopumā novērtē Vidzemes reģionālās VDI darbību pozitīvi, tādēļ nepieciešams turpināt analizēt šī, kā arī citu reģionu labās prakses piemērus, lai tos integrētu visu reģionālo inspekciju darbā.

Izstrādāt un pavairot vienkāršu informatīvu materiālu – informatīvu lapu, kurā būtu pieejamas saites uz dažādiem informatīvajiem avotiem (VDI mājas lapu, RSU Darba drošības un vides veselības mājas lapu, www.osha.lv, sociālo tīklu profiliem, kas saistīti ar darba aizsardzību u.c.), kas būtu maza formāta un kuru būtu ērti un viegli paņemt līdzi jebkuram VDI inspektoram, dodoties apsekojumā uz uzņēmumu. Tas veicinātu informācijas izplatīšanos, un konkrētais darba devējs varētu pats atrast plašajā materiālu klāstā viņam nepieciešamo informāciju.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

Ieteikums daļēji realizēts, jo VDI izplata informāciju dažādās elektroniski pieejamās vietnēs. Tomēr tikpat būtiski veidot elektronisku komunikāciju (piemēram, attīstot virtuālos asistentus jeb čātbotus), kurā VDI būtu iespēja darba devējiem sniegt specifisku informāciju, norādot tās atrašanās vietu vietnē www.stradavesels.lv vai citur, kā arī turpināt informēt darba devējus par informācijas saņemšanas iespējām.

Papildus apmācīt/informēt VDI inspektoros par dažādiem resursiem, kur iespējams atrast informāciju par dažādiem darba aizsardzības jautājumiem. Īpaši tas attiecināms uz Rīgas reģionu, kurā uzņēmumiem sniegtais atbalsts darba aizsardzības jomā ir viszemākais.

Realizācijas novērtējums pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018” laikā

Šis ieteikums nav realizēts un ir ļoti aktuāls, ņemot vērā zemo novērtējumu inspektoros sniegtajai palīdzībai, ko saņēma tikai 14,0% aptaujāto darba devēju. Svarīgi, lai VDI inspektori apsekojumu un pārbaūžu laikā atcerētos atgādināt par pieejamajiem informatīvajiem materiāliem un resursiem darba aizsardzības un darba tiesību jautājumos.

Ieteikumi no pētījuma “Darba apstākļi un riski Latvijā, 2017-2018”

1. Izstrādāt plānu VDI inspektoros specializācijai noteiktās jomās (piemēram, pa noteiktām nozarēm vai riska faktoriem), kas darba devējiem nodrošinātu specifiskāku atbalstu noteiktu darba aizsardzības aspektu ieviešanā un ievērošanā uzņēmumos. Inspektoros komandu veidošana specializētās jomās ļautu padziļināti pētīt un izprast konkrētos problēmjautājumus, kā arī ļautu izstrādāt efektīvākus pasākumus normatīvo aktu prasību piemērošanai uzņēmumos un veicinātu iekšējo pieredzes apmaiņu VDI struktūrvienībās. Lai to sasniegtu nepieciešamas regulāras VDI darbinieku apmācības dažādu nozaru specifikā, t.sk. iedziļinoties tehnoloģiskajos procesos. Tāpat uzsvars būtu jāliek uz apmācībām ne tikai par profesionālajiem jautājumiem saistībā ar darba aizsardzību un darba tiesībām, bet arī lietišķu saskarsmi ar klientiem (šajā gadījumā nodarbinātajiem, darba devējiem un DAS).
2. Nepieciešams veidot regulāras pieredzes apmaiņas diskusijas, kur DAS un VDI darbinieki dalītos ar aktuālo informāciju nozarē, problēmām un izaicinājumiem, kā arī to risinājumiem. Tāpat tas palīdzētu veidot vienotu izpratni par darba aizsardzības un darba tiesību prasību piemērošanu praksē. Procesā noteikti nepieciešams iesaistīt arī nozaru asociācijas un arodbiedrības.
3. Ieteicams rīkot iekšējās pieredzes apmaiņas diskusijas starp dažādās reģionālajās VDI struktūrvienībās strādājošajiem, lai nodrošinātu līdzvērtīgi augstu pakalpojumu kvalitāti visā Latvijā, kā arī būtiski neatšķirtos dažādu normatīvo aktu prasību piemērošana problēmsituācijās. Šobrīd jau tiek organizētas reģionu sanāksmes, tomēr atšķirīgais RVDI novērtējums norāda uz to, ka šīs aktivitātes ir turpināmas, arī sakārtojot VDI iekšējos procesus un procedūras, un tādējādi veidojot un pielietojot arī vienotus principus kontroles un uzraudzības jautājumos visās reģionālo struktūrvienību pārraudzības teritorijās. Tāpat VDI ikdienas darbā ieteicams iepazīties un pārņemt pozitīvo pieredzi no citu valstu kontrolējoši uzraugošajām institūcijām darba aizsardzības jomā.
4. Lai detalizētāk analizētu nodarbināto un darba devēju viedokli par VDI inspektoros veikto pārbaūžu kvalitāti, nepieciešams veikt pārbaudē iesaistīto anonīmu aptauju (vislabāk elektroniskā veidā). Tajā gan nodarbinātajiem, gan darba devējiem būtu jānovērtē pārbaudes kvalitāte. Ieteicams slēgtais jautājums – kur VDI iepriekš ir nodefinējusi, ko nozīmē kvalitatīva pārbaude, un tas tiek izskaidrots respondentiem, kā arī atvērtais jautājums, kurā respondentiem iespējams norādīt 1-2 pozitīvās un negatīvās atsauksmes saistībā ar notikušo pārbaudi.

Izmantotā literatūra

1. Tematiskais pielikums „Valsts darba inspekcija”. Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā” publikācijas pielikums CD. Rīga, 2007.gads, 146 lpp.
2. Tematiskais pielikums „Valsts darba inspekcija”. Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2009-2010” publikācijas pielikums CD. Rīga, 2010.gads, 120 lpp.
3. Tematiskais pielikums „Valsts darba inspekcija”. Pētījuma „Darba apstākļi un riski Latvijā, 2012-2013” publikācijas pielikums CD. Rīga, 2013.gads, 141 lpp.

Informatīvie materiāli

4. Centrālā statistikas pārvalde, pārskats, Tirgus sektora ekonomiski aktīvi uzņēmumi statistiskajos reģionos, pilsētās un novados sadalījumā pa uzņēmumu lieluma grupām pēc nodarbināto skaita un galvenajiem darbības veidiem (NACE 2. red.), pieejams: https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/uzn/uzn__01_skaitis/SRG030.px/
5. Valsts darba inspekcijas darbības pārskati par 1995.-2017.gadiem.

Normatīvie akti

6. Valsts darba inspekcijas likums, pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=177910>